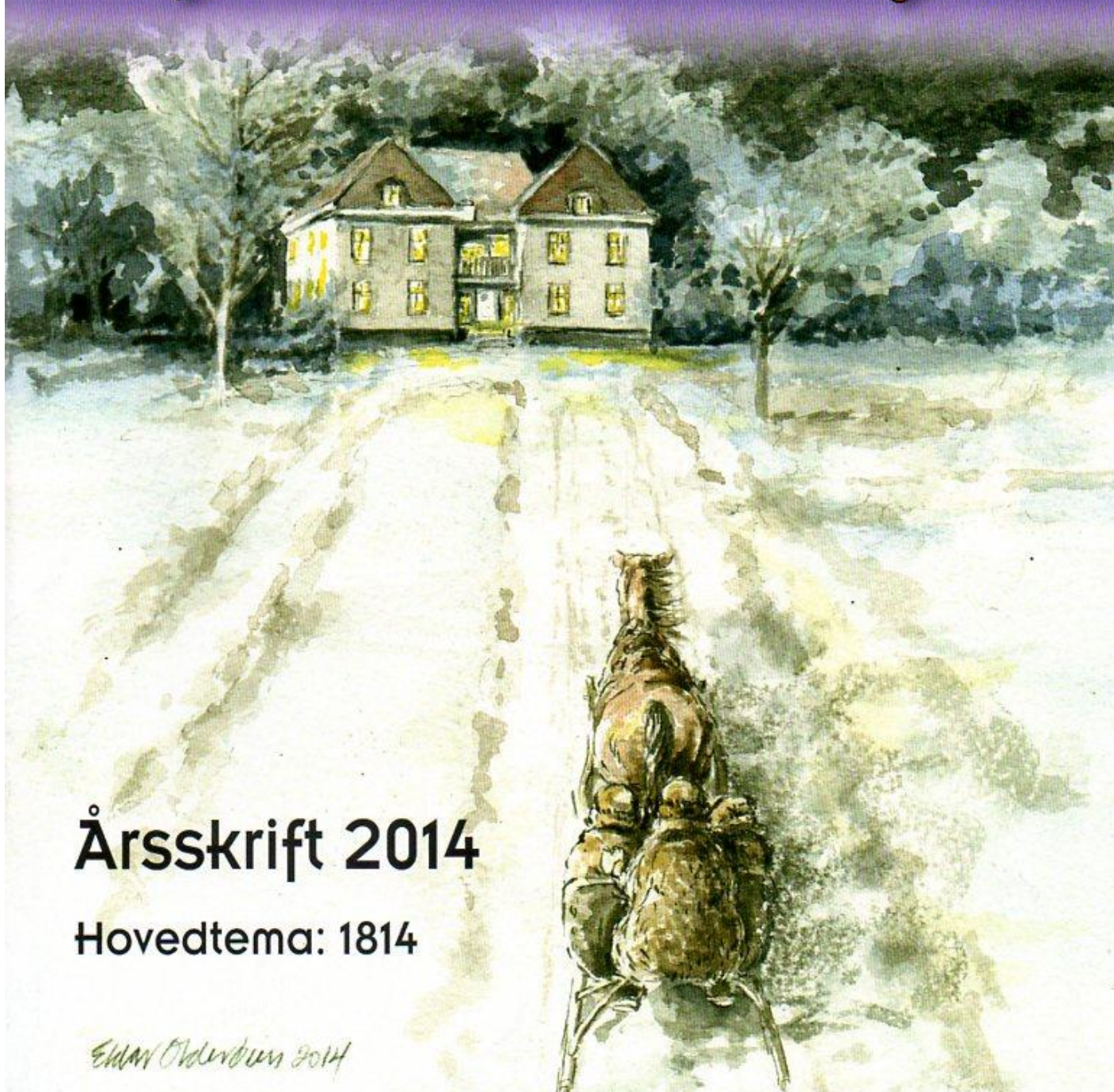

Klæbu Historielag

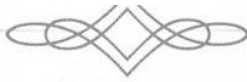

Årsskrift 2014

Hovedtema: 1814

Eddan Østerdalen 2014

Kr. 100,-

Hilsen fra styret

Vårt **grunnlovsjubileum** har naturlig nok stått sterkt i fokus for Klæbu historielags aktiviteter dette året. Ingen har vel unngått å legge merke til dette store og viktige jubileum for landet vårt, der vi i Klæbu gir våre eidsvollsmenn fra 1814; klokker og bonde Lars Larsen Forseth og sogneprest Jacob Hersleb Darre den ære de fortjener.

Historielaget jobber for å ta vare på **kulturen og historien** i bygda vår. Dette gjør vi gjennom våre aktiviteter som temakvelder, historiske vandringar og samarbeid med Klæbu kommune om registrering av kulturminner. Alt dette kan du lese mer om på vår populære og meget informative hjemmeside med referater fra alle aktiviteter og masse gode bilder fra nyere og historisk tid.

Teigen og vårt bygdemuseum ved vakre Selbusjøen blir mer og mer attraktivt for innen- og utenbygds. Nå fremstår eiendommen mer tiltrekkende enn noensinne, takket være stor innsats fra "Museumskomiteen". Og det gleder oss å se Jøvra i trafikk på Selbusjøen igjen.

Frivillighet er motoren i ideelle organisasjoner, og det er viktig at folk engasjerer seg og stiller opp. Mange

sitter i styret og ulike komiteer og gjør en stor innsats for bevaring av kulturen og historien i bygda vår. Men det betyr ikke at vi ikke ønsker oss flere aktive medlemmer. Og særlig vil jeg appellere til den yngre befolkning i kommunen om å ta en titt på det vi driver med og gjerne bli med på vandringar og temakvelder.

I Klæbu vet man å sette pris på alt frivillig arbeid. Det beviser årets utdeling av Kulturprisen og Frivillighetsprisen. Disse priser ble tildelt henholdsvis Martha Grendstad og Hjørdis Grendstadbakk. Det står stor respekt av deres betydelige innsats også for Klæbu Historielag gjennom mange år. Gratulerer til begge to med velfortjent pris!

Da passer det bra å avslutte denne hilsenen fra styret i Klæbu historielag, med en stor takk til alle frivillige som har ytet en innsats dette året. Takk til Klæbu kommune, andre gode samarbeidspartnere og våre sponsorer for et meget godt samarbeid.

Klæbu, oktober 2014

Alf Steinar Tømmervold/leder

Bli medlem i Klæbu historielag!

Klæbu historielag har omtrent 360 medlemmer, men vi skulle gjerne vært flere! For kontingenten på kr 250 per år, får du årsskriftet fritt tilsendt i november. Samtidig støtter du lagets arbeid med å verne om kulturminner, og styrke den historiske interessen i Klæbu. Du kan delta på en rekke aktiviteter; foredrag, medlemsmøter, vandringar og turer.

Dersom du ikke er medlem eller kjenner noen som burde blitt med, kan innmelding skje på e-post epost@klabuhistorielag.no. Du kan også kontakte styreleder på tlf 959 72 019.

INNHold

Hilsen fra styret	2	Boligfelt i Klæbu: - Haugamyra	34
Klæbus Eidsvollsmenn og Stortingsrepresentant i 1814 .	3	Forslag til bevaringsplan for Klæbu kirkegård –	
Eidsvollsmennenes etterkommere	7	middelalderdelen	37
Klæbu 1814 – eit intellektuelt sentrum i periferien	13	Klæbu Prestegård og den arkeologiske	
Utsæd og brødkorn, perioden 1775 – 1814	19	utgravingen i 2012	38
Bygdemagasinet, kornburet på Prestegården	23	Klæbu Mannskor gjennom 70 år	44
17. mai – arrangementet 2014	24	70 – årskonfirmanter	46
Grunnlovsjubileet	25	En travel, fin dag	47
Viktig å kjenne bygdas historie	26	Kulturprisen 2014	49
Våre Eidsvollsmenn (sang).	27	Minner fra oppveksten i 1930 – åra	50
På tur til «Eidsvoll 1814»	28	Basarkveld	51
Vi fant knakken!	30	To hager på prestegården	52
Innflytteren deltar i det vanlige handelsliv, og blir mobil	32	Notiser fra Klæbu Historielag	54

Klæbus Eidsvollsmenn og Stortingsrepresentant i 1814

Av Ivar Skei

To personer fra Klæbu ble valgt til å representere Søndre Trondhjems Amt på riksforsamlingen på Eidsvoll i 1814. To av tre som skulle velges fra amtets landdistrikter, kom fra amtets minste prestegjeld. Hvordan var noe slikt mulig?

Jacob Hersleb Darre

Lars Larsen Forseth

Paul Larsen Forseth

Bakgrunn

Før jeg går nærmere inn på de to personene det gjelder, Lars Larsen Forseth d.y og Jacob Hersleb Darre, vil jeg for sammenhengens skyld, trekke noen tråder gjennom etterjuls vinter-månedene i 1814 for landet Norge.

Ved Kjølfreden 14. januar i 1814, måtte Danmark avstå Norge til Sverige. Danmark-Norge var blant landene som sto på Napoleons side under Napoleonskrigene, altså blant taperne av krigen, mens Sverige kunne kreve Norge som krigsbytte fordi de sto på seiersmaktens side.

Prins Christian Fredrik, som var tronarving til den dansk-norske trone, hadde i 1813 blitt utnevnt til stattholder i

Norge. Kanskje kunne det ligge en plan, eller iallfall en tanke bak?

Sannsynligvis tenkte prinsen i dagene etter Kiel-freden å benytte seg av sin arverett til Norges trone og bli konge i Norge. Men landet var med stormaktens velsignelse avstått til Sverige, så det var en komplisert politisk situasjon han sto i.

Christian Fredrik trengte tid til å tenke seg om, og trengte råd. Han reiste til Trondheim, kanskje for å bli kjent med holdningen i trønderhovedstaden og kroningsbyen, kanskje for å søke støtte til en samlet kamp for Norges uavhengighet under hans ledelse. Dessuten var Trondheim en svært viktig militær by, og militæret kunne komme til å spille en

avgjørende rolle i en mulig konfrontasjon med Sverige. Det var under oppholdet i Trondheim at tanken ble født om at Christian Fredrik burde underlegge seg folkeviljen, og kalle sammen til en riksforsamling, som igjen kunne velge han til Norges konge. Denne ideen ble nærmere drøftet og utdypet på Stormannsmøtet på Eidsvoll 16. februar, dagen etter at prinsen var kommet tilbake fra Trondheimsreisen. Professor Georg Sverdrup fra Nærøy og biskop Bugge i Trondheim var kanskje de som sterkest argumenterte for at prinsen måtte akseptere prinsippet om folkesuverenitet, og ikke påberope seg arverett til Norges trone.

Tre dager senere sendte prinsen ut sitt åpne brev, der det ble bestemt at "valgte, opplyste Mænd" skulle samles på Eidsvoll 10. april. Samtidig sendte han rundskriv til biskopene, stiftsamtmennene, hæren og marinen, med en forskrift om hvordan valget til riksforsamlingen skulle foregå. Valgene skulle gjennomføres som indirekte valg. To menn skulle velges fra hvert prestegjeld til et valg møte, hvor representanter til Eidsvoll skulle velges. I følge den utsendte forskriften skulle prestene samle hver menighet til en bededag med valg, fredag 25. februar, eller en senere fredag.

Valgene

Det var et ufattelig tempo i de politiske begivenhetene når man tar kommunikasjonene på den tiden i betraktning. De fleste valgene på bygdene i Trøndelag foregikk 11. mars, også i Klæbu. I Søndre Trondhjems Amt samlet valgmenne fra de ulike bygder seg til valgmannsting på Melhus 28.mars.

Det hadde vært interessant å være flue på veggen i Klæbu kirke fredag 11. mars 1814. Svært sannsynlig kom mange til kirken uten å være klar over hva som skulle skje. I hvert sogn var det oppnevnt 12 menn som skulle plasseres rundt om i kirka for å hjelpe den enkelte med å framsi eden og avgi skriftlig stemme. Valg var et ukjent fenomen.

Ved valget i Klæbu kirke ble bonde, klokker og omgangsskolelærer Lars Larsen Forseth d.y. og sogneprest Jacob Hersleb Darre valgt som utsendinger fra Klæbu. Og det unike ved hele valgprosessen var at de to ble valgt som to av tre utsendinger til riksforsamlingen på Eidsvoll fra Søndre Trondhjems Amt, og det fra amtets minste prestegjeld. Men det unike i situasjonen lar seg nok bedre forstå om vi kikker litt nærmere på de to personene.

Lars Larsen Forseth d.y. (1759 -1839) sto sammen med sin far, Lars Larsen Forseth d.e., for planleggingen, finansieringen og selve byggearbeidet av nye Klæbu kirke. Den nye kirka ble innviet i 1790, men ble først helt ferdig i 1793. Den var arkitektonisk og bygningsteknisk langt mer avan-

sert enn vanlig ved landskirker. De valgte å gi kirka en utforming som representerte noe helt nytt innenfor tømmerkirkearkitekturen: Kirka er bygd uten bæresøyler. De laget først en tremodell, som i dag er å finne ved vitenskapsmuseet i Trondheim.

Forseth må ha vært et teknisk talent av de helt sjeldne. Prost Parelius i Meldal uttalte om Forseth, at han er "en av Genie og Sæder sjelden Mand".

Forseth ledet senere ombyggingen av Selbu kirke fra 1804 – 1806, og Klæbu kirke sto som forbilde for byggingen av Tiller, Støren, Buvik og Lønset kirke. Hvilken rolle Forseth eventuelt har hatt ved planlegging av disse kirkene, er ikke kjent.

I 1796 skriver sogneprest Fürstenberg at man den 10. juli hadde "hængt Medallien på Lars Larsen Forsæth j. for det, han stoed for at bygge Kirken Saaledes som den er". Hvilken medalje det her er snakk om, vet vi ikke sikkert.

I 1812 ble Forseth utnevnt til Dannebrogsmann

I 1820 ble han tildelt medaljen for borgerdåd.

Lars Larsen Forseth d.y må uten tvil ha hatt en framtreddende plass i det offentlige liv i vår region.

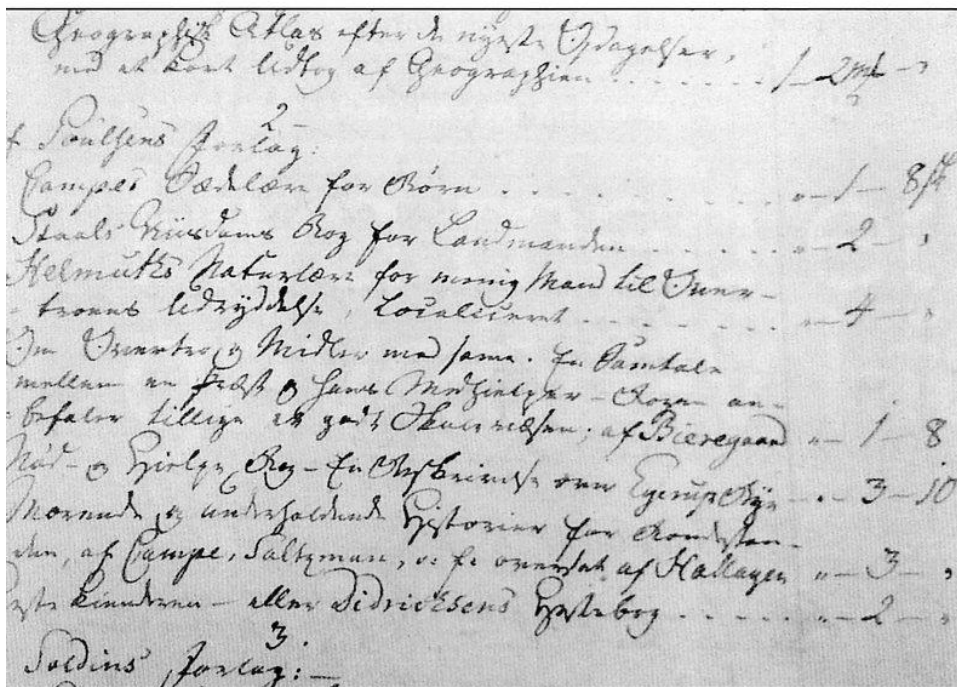
Jacob Hersleb Darre (1757-1841) tilhørte en gammel trønderisk presteslekt. Han ble i 1797 utnevnt til sogneprest i Klæbu. En bedre prest kunne bygda knapt få.

Darre var spesielt opptatt av skole og undervisning. Han opprettet i 1802 søndagsskole for ungdom, en skole som ble kjent langt utenfor Klæbus grenser, spesielt fordi Darre viste seg å være en fenomenal lærer. Det ble undervist i regning, skriving og lesing.

Forfatteren Christen H. Pram skrev i sin "Reise i Norge 1804-1806": "Jeg kom til de østre Trondhjemske Bygder, men hvor jeg kom, naaede mig Rygtet ....om Presten Darre i Klæbo".

Darre engasjerte seg også i omgangsskolens undervisning, og lærernes arbeidskår, blant annet gjennom instruksjoner for omgangsskolelærerne. Sammen med Lars Larsen Forseth d.y. startet han "Skole for adskillige ellers forsømte Børn", som ble holdt på Forset gård. Et helt unikt tilbud så tidlig. Nevnes bør det også at Darre i 1804 opprettet et "Laane-Bibliotek, der bygdefolket kunne komme og låne bøker. Også det et særsyn på den tida.

I dette stimulerende miljøet vokste sønnen Hans Jørgen Darre opp. Interessen for utdanning hadde han med seg hjemmefra. Og det var nettopp personen Hans Jørgen Darre som var hovedgrunnen til at Klæbu Seminar ble opprettet i 1838/39, noe som fikk umåtelig stor betydning for utviklinga i Klæbu.

Utsnitt av Darres kvittering på mottatte bøker fra Sundins forlag i København 1803. Bøker som skulle inngå i "Laane-Biblioteket" som Darre opprettet i 1804. Her skimter vi både atlas med «de nyeste Opdagelser», skikk og bruk for barn, visdomsord for landmannen (les: distriktsbeoer), to bøker til hjelp mot overtro, en nød- og hjelpebok, «Morende og underholdende Historier for Bondestanden» samt «Hestekjenderen». Et bredt utvalg av nyttige bøker, noen kanskje i sjangeren vi i dag kaller selvhjelpsbøker? Kilde: Klæbu sogneprestkontors arkiv hos Statsarkivet i Trondheim.

Ting henger sammen!

Som vi ser var Klæbu inne i ei kulturell og åndelig blomstringstid. To personer var klare signalgivere og bautaer i nærmiljøet, men som også var kjent for sine evner og bragder langt utenfor Klæbu. For oss i dag er det interessant å legge merke til den vekt de begge la på kunnskapsformidling og omsorg for kommende generasjoner. De var i sannhet "opplyste Mænd" som Kristian Fredrik formulerte seg i brevet av 19. februar 1814.

Så vel biskopen som prosten var fullt oppmerksom på at Klæbu i de to, hadde personer som sto i en særstilling når det gjaldt åndsevner. Og de var sikkert ikke helt uten innflytelse i valgprosessen, en type prosess ingen i Norge hadde opplevd og helt ut forsto hva innebar.

Forhandlingene på Eidsvoll

Både Forseth og Darre sluttet seg til "Selvstendighetspartiet", - den delen av forsamlingen som ønsket full uavhengighet for Norge. "Unionspartiet" ønsket en union med Sverige, eller de mente at union ikke var til å unngå. Men å skaffe landet en grunnlov, var begge "partiene" enige om. Den 17.mai 1814 ble Grunnloven vedtatt, og Christian Fredrik valgt til konge. Lars Larsen Forseth, som var 1. representant fra Søndre Trondhjems Amt, ble valgt til medlem av deputasjonen som meddelte Christian Fredrik at han var valgt til konge.

Sommerkrigen

Valget av Christian Fredrik til norsk konge, og stormaktenes støtte til Sverige, økte sannsynligheten for krig. I forhandlingene stilte Sverige som ufravikelig krav at Christian Fredrik måtte oppgi tronen, og straks reise tilbake til Danmark. Denne måten å gå av på, kunne Christian Fredrik ikke akseptere, og i juli 1814 brøt krigen ut.

Norge hadde lite å stille opp med i denne krigen. 14. august ble våpenhvilekonvensjonen undertegnet i Moss. Norge måtte godta union med Sverige. Christian Fredrik fikk imidlertid gjennomslag for sitt syn: Han var bundet av den eden han hadde avlagt på Grunnloven da han ble valgt til norsk konge. Han kunne derfor bare gi kronen tilbake til det folk som hadde valgt han. Dermed oppnådde Christian Fredrik at Grunnloven, og ikke Kieltraktaten av 14. januar skulle legges til grunn for unionen.

Et overordentlig (ekstraordinært) storting skulle velges for å motta Christian Fredriks abdikasjon, og så tilby kronen til den svenske kongen. Det overordentlige storting skulle også ha som mandat å endre Grunnloven, men bare i den utstrekning det var nødvendig for å tilpasse den til en union med Sverige.

Paul Larsen Forseth ble valgt som representant til Det overordentlige Storting

Det var første gang det norske Storting kom sammen. Det ble kalt "overordentlig" storting fordi det kom sammen på et annet tidspunkt enn Grunnloven forutsatte, som følge av konvensjonen i Moss. Dette stortingets hovedoppgave var, som tidligere nevnt, å revidere Grunnloven, slik kunne den fungere i en union med Sverige. Det har derfor også blitt kalt Norges andre grunnlovgivende forsamling.

Dette Stortinget kom sammen 7. oktober 1814. Også her var Klæbu representert. Paul Larsen Forseth (1762-1817), bror av Lars Larsen Forseth d.y., ble valgt som 2. representant fra Søndre Trondhjems Amt. Paul L. Forseth var gårdbruker og lensmann. Han var, som sin bror, en framsynt bonde, som betydde svært mye for utviklingen av jordbruket i Klæbu. Paul L. Forseth var tilhenger av "Unionspartiet". Han ble valgt som medlem av deputasjonen som den 4. november 1814 meddelte kronprins Karl Johan av Sverige at kong Carl 13. var valgt til konge i Norge. Det overordentlige Storting ble oppløst 26. november 1814.

For andre gang på få måneder var altså klæbygger delaktig i de store nasjonale begivenheter som fant sted i 1814. Det understreker til fulle det som tidligere er sagt om ei kulturell og åndelig blomstringstid i Klæbu. Ei blomstringstid skapt av framtrepende personer. Ei blomstringstid som igjen bar fram framsynte og dyktige personer.

En kort sluttbetraktning:

Norge hadde i den politisk stormfulle situasjonen som oppsto i 1814, personer som hadde stor kunnskap, mye innsikt og ikke minst mot. Det var et opprør mot makta. Opprøret mot Kieltraktaten var et sjansespill som heldigvis lyktes i stor grad. Men hvis kortene hadde blitt spilt annerledes på ulike hold, kunne opprøret ha endt tragisk. Kunnskapen og innsikten de hadde, var avgjørende for et vellykket resultat. Vi som lever i dag, kan høste fruktene av deres framsynte arbeid.

Kilder:

Svein Henrik Pedersen: Eidsvollsmannen Jacob Hersleb Darre og Klæbu prestegård, i Eidsvoll 1814, Fortidsminneforeningens årbok, 2013

Svein Henrik Pedersen: Lars Larsen Forseth og gården Forset i Klæbu, i Jørn Holme: De kom fra alle kanter, Eidsvollsmennene og deres hus

Reiseregning

De tre utsendingene fra Søndre Trondhjems amt skrev felles reiseregning etter Riksforsamlingen på Eidsvoll og var ikke beskjedne i kravet til stiftamtmanden, grev Fredrik Trampe.

Blant det de førte opp, og forlangte dekning av, var utgifter til reisetjenere og innkjøp av nye vogner til hjemturen. Eidsvollsmennene fikk først refundert 1500 riksbankdaler for reise, kost og losji etc. og fulgte opp med en tilleggsregning på 650 riksbankdaler i 1815. Et samlet beløp på 2150 daler tilsvarte på denne tiden for eksempel 60 tønner bygg, en bytomt med hvelvkjeller og hele 50 årslønner for en gårdsdreng. Slik er det ingen tvil om at de tre representantene både reiste, bodde, spiste og drakk standsmessig, i tillegg til at de hadde hver sin tjener.

Stiftamtmanden syntes imidlertid ikke at utsendingene la frem noe urimelig krav og viste forståelse for at sledene som ble brukt på turen sørover til Eidsvoll, var ubrukelige til hjemturen, som foregikk langt utpå våren, og dermed måtte selges og erstattes med langt dyrere «voitures», vogner med hjul. Derfor attesterte han regningen, og pengene ble raskt utbetalt, for øvrig i en tid den nye riksbankdaleren stadig falt i verdi.

Kilde: WikiStrinda

Eidsvollsmennenes etterkommere

Av Kristine O. Stene

Minst 60.000 nordmenn er etterkommere etter de 112 mennene som deltok under riksforsamlingen på Eidsvoll i 1814. Det er kartlagt gjennom et prosjekt som Riksantikvaren og DIS-Norge har kjørt for å samle og tilgjengeliggjøre slektsopplysninger om eidsvollsmennene (se www.eidsvollsmenn.no).

Jens Stoltenberg og Jonas Gahr Støre er etterkommere etter eidsvollsmenn, - i likhet med Lars L Forseth, Terje Holmli og Kathrine Darre Longva. På de følgende sidene presenterer vi disse tre representantene for «dagens» Forseth og Darre. Hvilke tanker gjør de seg om sin forfar, og på hvilken måte har forbindelsen til Eidsvoll og 1814 preget dem?

Lars og Terje er Lars L Forseths tipptipptippoldebarn

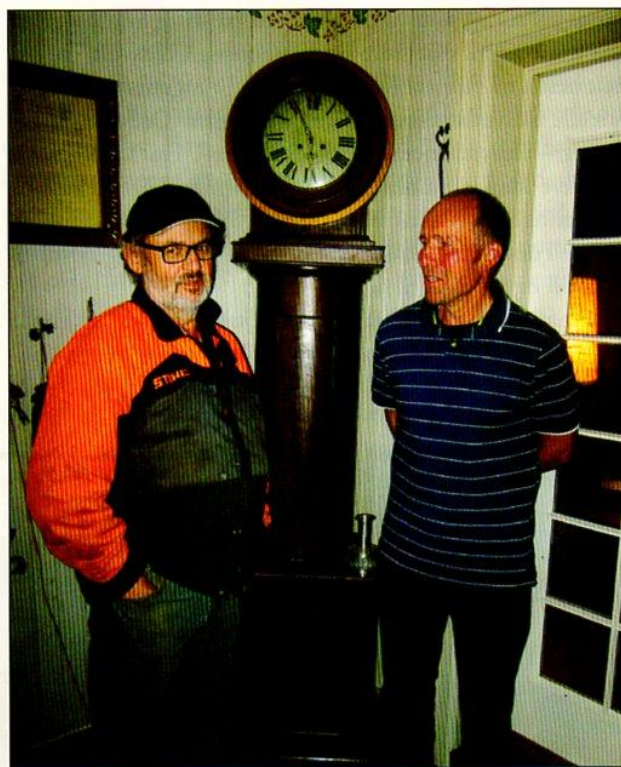
Å finne etterkommere etter eidsvollsmannen Lars Larsen Forseth (1759-1839) er ikke vanskelig. Her er det hundrevis å velge mellom! Det naturlige valget falt på dagens Lars L Forseth og fetteren Terje Holmli. Til sammen viderefører disse yrkene til sin tipptipptippoldefar. Begge er aktive bønder, og Terje er i tillegg klokker og snekker.

-Så lenge jeg har levd, har jeg hørt om eidsvollsmannen, sier Lars L Forseth (60). Han er den 11. Lars'en i rett linje på Forset Nedre. Eidsvollsmannen var nr. 5 i rekka.

Historien og bevisstheten rundt eidsvollsmannen har også vært en del av oppveksten til Terje Holmli (57), siden hans mor Berit kommer fra denne gården.

- Jeg som ikke bor på gården og heller ikke har samme etternavn, har nok sluppet billigere unna sammenligninger og forventinger, smiler Terje Holmli.

- Men da jeg begynte som klokker i 1977, ble det litt fokus på at jeg gjenopptar en gammel slektstradisjon.

Eidsvollsmannen var en begavet snekker, enten det gjaldt kirkebygg, stuelåner eller møbler. Her står fra venstre Lars L Forseth og Terje Holmli ved en klokkekasse som han har laget.

Skrinet som Lars L Forseth brukte som omgangsskolelærer.

Denne tradisjonen startet med eidsvollsmannens farfar, som ble klokker i prestegjeldet i 1729. Jobben som klokker gikk fra far til sønn i fem generasjoner, - i 150 år til siste halvdel av 1800-tallet. Far til eidsvollsmannen ble – i likhet med Terje – klokker allerede som 20-åring. Han stod i tjenesten i 60 år. Terje er ikke sikker på at han har som ambisjon å slå den tjenestetiden ...

Økt fokus

I 2014 har familien på Forset merket økt oppmerksomhet rundt sin forfar som våren 1814 red på hest i åtte dager for å komme seg til den store begivenheten på Eidsvoll. De har hatt besøk fra Riksantikvaren, som har fotografert og skrevet om alle eidsvollsmenn og deres hus i boka "De kom fra alle kanter – eidsvollsmennene og deres hus". Fra Tanem skole har flere klasser besøkt gården, og familien har deltatt på markeringene som har vært i bygda. Både Terje Holmli og Lars L Forseth med fruer skal delta på Historielagets tur til Eidsvoll og ser fram til det.

- Jeg har vel ikke vært så veldig opptatt av historien rundt dette tidligere, medgir Lars. - Et jubileumsår er en god an-

ledning til å sette seg bedre inn i forhistorien. Slik var det vel også for faren min for 50 år siden. Da 150-årsjubileet skulle markeres med et opptog i byen i 1964, deltok han kledd som eidsvollsmannen, i tidsriktig festantrekk.

Evnerik forfar

I jubileumsåret har det vært mye omtale av hvor evnerik eidsvollsmannen fra Forset måtte ha vært.

Stuene i hovedlåna, der Lars' mor Kjellaug bor, er prydet med flere gjenstander som er laget av eidsvollsmannen. Han skal ha vært flink til å lage skatoll og klokkekasser. En av disse gulvklokkene ruver godt i et av stuehjørnene.

Like ved står skoleskrinet som han brukte som omgangsskolelærer. Også det var selvprodusert. Det vesle skrinet rommer bøker og skoleprotokoll og har eget rom for penn og blekkhus. Over skrinet er det spent ei skulderreim i lær. På veggen henger et innrammet brev fra 1808, som eidsvollsmannens far skrev til sin sønnesønn Lars (f 1793) til konfirmasjonsdagen. Brevet sier mye om tradisjonen og forventningene som eidsvollsmannen ble født inn i. Man skulle være aktverdig, rettferdig og gudfryktig. «Giem denne Sædel» står det nederst på brevet. Det har familien Forseth gjort, og teksten er fortsatt i bruk. Kjellaug Forseth pleier å lese opp brevet i konfirmasjonen til sine barnebarn.

Dessuten er låna i seg selv et bevis på Forseths praktiske evner. Bygget ble satt opp i 1828, da gården ble delt. Da var det gått 14 år siden Forseth kom hjem fra Eidsvoll, men turen hadde nok preget byggmesteren på mange måter. Det karakteristiske valma taket skal være inspirert av byggeskikken på Eidsvoll. Opprinnelig var låna 25 meter, men den er senere påbygd 5 meter i kårenden. Han bygde også låner med valma tak til sønnene Bjørn og Ole, som bosatte seg på hhv Eidstu Nedre og Lysklett Nordre.

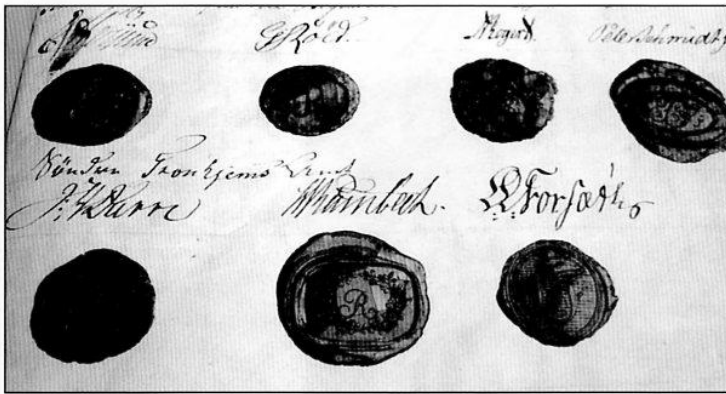
Det gikk nok også gjetord om han som dambygger. Hvert år ble demninga i Nordsetfossen ødelagt av flom. Lars L Forseth var den første som evnet å konstruere den så solid at den tålte flommene.

- En måtte være praktisk på denne tida skulle en overleve, slår bøndene Forseth og Holmli fast.

Eidsvollsmannen er byggmester for stuelånene på hhv Forset Nedre, Eidstu Nedre og Lysklett Nordre. De karakteristiske valma takene skal være inspirert av byggeskikken på Eidsvoll.

Bonden fra Forset danka ut sorenskriver Rambach og sogneprest Darre da han ble valgt som 1.utsending til riksforsamlingen fra Søndre Trondhjems amt. Da protokollen skulle underskrives, signerte embedsmennene for Forseth. Skikken tilsa nok at dette var den "riktige" rekkefølgen.

Brevet som eidsvollsmannens far skrev til sin sønnesønn på konfirmasjonsdagen i 1808 henger i glass og ramme på Forset Nedre og leses fortsatt opp i konfirmasjonene i slekta.

De bruker begge mye tid på fjøsarbeid, mens tippetippoldefaren nok lot kvinnene i huset og tjenestefolk ta den oppgaven. Dermed kunne han bruke desto mer tid til annet praktisk arbeid, - til ulike verv og til lærer- og klokkeergjeringen.

- Hva tror dere er bakgrunnen for at nettopp Lars L Forseth ble valgt som utsending til Eidsvoll?

- Han hadde jo satt opp kirka, sammen med faren, og nøt nok stor respekt bare ut fra det. I tillegg hadde han vel vist seg som en dugende kar i både kirke- og skolesammenheng, sier tippetippoldebarna.

Overlevde på Forsetvollen

At den begavede bonden og klokkeren fra Forset ble en av de 112 mennene som deltok under riksforsamlingen, var ikke gitt. Sommeren 1773, da han var 14 år, ble gården rammet av dysenteri. Det sies at da faren så hvordan denne dødelige blodsotten utviklet seg, tok han med seg de eldste sønnene, Lars og Paul, til Forsetvollen nedunder Vassfjellet. Disse tre berget dermed livet, mens kona, alle de andre fire barna og to tjenere døde.

Dette sier mye om at en måtte tenke rasjonelt i kampen mot døden. Det var ingenting som hjalp mot dysenteri. Skulle en berge slekta, måtte noen unngå smitte. Og sønnene ble nok verdsatt høyere enn døtrene i 1770-årene...

- Det er rart å tenke på at bare to sønner overlevde i denne generasjonen. Og av disse ble Lars eidsvollsmann og Paul representant i det første ekstraordinære stortinget i 1814, sier Terje Holmli.

Slik gikk kanskje Lars L Forseth kledd på Eidsvoll i 1814. Da 150-årsjubileet skulle markeres med et opptog i Trondheim i 1964, deltok far til dagens Lars, kledd som eidsvollsmannen. (Bilde fra Forsethboken utgave 1972).

Darres familiegravsted ved Klæbu kirke 17.mai 2014. Speiderne på bildet er Ask Torp og Maren Alterskjær Johansen. Foto: Arne Kristiansen

Kathrine er Jacob H Darres tipptippoldebarn

Av Kristine O. Stene

Da Kathrine Darre Longva var barn og bodde i Trondheim, tok familien gjerne en tur til kirkegården i Klæbu. Et besøk på graven til Jacob Hersleb Darre var sentralt. Jacob Hersleb Darre er Kathrine Darre Longva sin tipptippoldefar, som hun har lært bedre å kjenne nå i jubileumsåret for 1814.

Kathrine Darre Longva sammen med sine fire søsken. F. v. Ellen Darre, Hilde Darre, (Anne) Kathrine Darre Longva, Siri Darre og Jon Darre.

Kirkegården var det stedet Kathrine Darre Longva forbandt med Klæbu. 17. mai i år var hun tilbake, og deltok på 200-årsmarkeringa ved kirka, sammen med sin mor og flere fra familien. Hun syntes det var stort å få delta på denne markeringa. For første gang i voksen alder var hun inne i kirka, der tipptippoldefaren virka som prest i 36 år og tippoldefaren i noen år deretter.

- Det er rart å tenke på at da Jacob Hersleb Darre begynte som prest i Klæbu i 1797 var kirka bare sju år gammel, sier hun. – Om Klæbu var sett på som «et ringe kall», var i hvert fall kirka flott. Og det er den jo fortsatt. Klæbu kirke framstår så uforandret. På den måten kommer fortida så nær oss.

Og fra den fjerne fortida kikker tipptippoldefaren ned fra veggen i kirka, sammen med Klæbus andre eidsvollsmann, Lars L Forseth. Kathrine synes det er fint at de på

denne måten fortsatt er til stede i kirka. - Darre og Forseth må ha hatt et nært forhold og arbeidet godt sammen, antar hun. – Ikke minst må den lange og viktige reisen til Eidsvoll knyttet dem sterkt til hverandre. Og legger til at de to fikk viktige oppdrag sammen også etter 1814. Etter Tillerraset i 1816, var det Forseth og Darre som ble gitt oppdraget med å vurdere skadeomfanget. Darre beskriver raset i en artikkel i Det Norske Nationalblad i 1817. Artikkelen er nok hovedkilden for det vi vet om katastrofen i dag.

Ikke bare stas

- I oppveksten ble jeg og mine fire søsken tidlig introdusert for «Eidsvollsmannen». Foreldrene våre viste oss det kjente maleriet av riksforsamlingen på Eidsvoll og pekte ut tippippoldefaren vår. – Det var både stas og spesielt, men føltes nok veldig fjernt for en ung jente som bare delvis var interessert i slekta, minnes Kathrine.

Spesielt i konfirmasjonstida på Byåsen ble Kathrine spurt om hun var i slekt med Darre-prestene, - spørsmål hun ikke var så glad for å få.

- I den alderen vil en helst ikke skille seg ut. Dessuten gikk prestene bakover i slekta fort i surr. Det var ikke lett å holde rede på hvem som var eidsvollsmann og hvem som var biskop i Trondheim, husker hun.

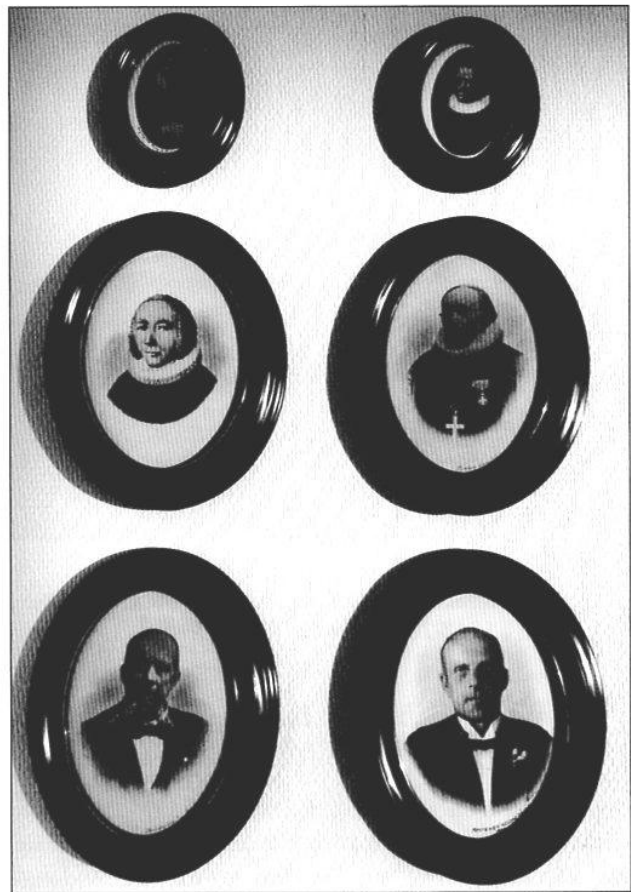
- Biskopen - Hans Jørgen Darre - var oss nærmere både i tid og sted, og vi visste kanskje mer om han enn faren. Disse to har nok også blitt forvekslet i det offentlige rom, bla portrettene av dem. Men et tydelig skille er at det bare var Jacob Hersleb Darre som brukte parykk, forklarer Kathrine.

Vendepunktet

I fjor, i forkant av grunnlovsjubileet, ble familien kontak- tet av en dame som ønsket opplysninger om slekta til Jacob Hersleb Darre. Gjennom det ble Kathrine oppmerksom på at jubileet ville bli grundig markert, og at det også ville bli fokus på slekta til eidsvollsmennene.

Kathrine har bodd i Sykkylven på Sunnmøre i over 35 år, men besøker jevnlig sin mor i Trondheim. Besøket i vinterferien i år ble et vendepunkt. Da begynte hun å lese i den store samlingen med brev, papir og artikler om Darreslekta som mora sitter på. Ikke minst var det interessant å lese tippippoldefarens dagbok fra Eidsvoll.

- 1700-tallet er jo lenge siden. Men gjennom dagboka kom han meg likevel så nær, sier hun. - Nå er jeg blitt 60 år, og etter som årene går, ser en lettere paralleller og sammenhenger. Kanskje er det ikke før nå jeg har sett hvor viktig jobb eidsvollsmennene gjorde. Gjennom den unike grunnloven la de grunnlaget for at nasjonen vår kunne forvandles fra et eneveldig kongedømme til et moderne demokrati! Sier Kathrine, som er stolt av hennes forfar deltok i dette framsynte arbeidet.

I anegalleriet på veggen i Sykkylven henger Jakob Hersleb Darre (1757-1841) til venstre på andre rekke, ved siden av sønnen Hans Jørgen Darre (1803-74). Over henger bestefaren hans, Jørgen Andersen Darre (1711-1791), og til venstre for han, Menz Christophersen Darre (1598-1657). Alle disse fire var prester. Denne tradisjonen ble brutt med de to på 3. rekke: Jon Reidarson Darre (1847-1913), som var amtsdyrlege. Hans sønn, Reidar Darre (1890-1965) var apoteker. For øvrig var far til Kathrine Darre Longva, Jon Darre (1926-2008), sivilingeniør.

Som representant for selvstendighetspartiet var han naturligvis opptatt av at det skulle krones en norsk konge. Og fra talerstolen tok han sterkt til orde for at kroninga skulle skje i Trondheim. Han talte til forsamlingen en annen gang også; for å argumentere for at kirkas eiendommer - det benefiserte gods - måtte forbli i kirkas eie.

- Jacob Hersleb Darre må ha vært åpen for nye strømninger, og han var opptatt av undervisning og opplysning. Han opprettet et folkebibliotek som rundt 1800 hadde hele 86 bind. Jeg har inntrykk av at han underviste mer enn han var pålagt, sier Kathrine.

Alle sogneprester i Norge fikk i 1810 anmodning fra kongen i København om å rapportere oldfunn. Darre ble bedt om å beskrive oldfunn som ble gjort i Bratsberg i Strinda, og beskrev også et funn på Tanem i sitt eget prestegjeld.

Karakterboka til eidsvollmannens sønn, Hans Jørgen Darre, fra Trondheim Katedralskole 1817-18. Under har Jakob Hersleb Darre signert og skrevet «mig forevist».

- I tidens løp er disse beskrivelsene benyttet av en rekke forskere både i inn- og utland, sier Kathrine – og legger til at tippoldefaren også var praktisk orientert. - Han gikk sterkt inn for ordningen med at hver bygd skulle ha sitt eget kornmagasin, og han engasjerte seg for å få eiendoms-grensene til prestegården riktig oppmålt.

Glad i familien

Jacob Hersleb Darre var ingen ung mann da han la ut på den strevsomme reisa mot Eidsvoll i mars 1814. Som 57-åring var han blant forsamlingens eldste. Reisa og oppholdet hadde sikkert tatt på.

- Dagboka viser at han gledet seg til å komme hjem. Han var tydelig glad i familien sin, sier Kathrine. Familien til Jacob Hersleb Darre telte kone og fire barn. Men bare den eldste og yngste levde opp; Anna Margrethe, som ble født i 1795 og døde i Klæbu i 1873, og Hans Jørgen (1803-74) som ledet Klæbu Seminar fra 1839 og ti år senere ble biskop i Trondheim.

- Dette er mønsteret i denne familien, sier Kathrine. - Barnedødeligheten var stor. I hver generasjon var det bare en sønn som levde til voksen alder og fikk barn. På manns-sida er det derfor bare jeg og mine fire søsken som er etterkommere etter Jacob Hersleb Darre i rett nedstigende linje. Men Hans Jørgen Darre hadde f eks en datter som ble gift med Lauritz Jenssen. Ut fra dette har vi flere slektninger fra Ranheim, med etternavnet Darre-Jenssen.

Kathrine har tre voksne barn. Hun har prøvd å gi dem god oversikt over egen slekt, og har planer om å ta dem med til gravstedet i Klæbu. Men først blir det Eidsvoll, i høstferien. - Inne i salen skal vi sette oss på setet der Jacob Hersleb Darre satt, - på første rad til venstre. Men på det kjente bildet av riksforsamlingen som henger i Stortinget, kan det se ut som han ikke sitter på plassen sin, men står. Dette må jeg få klarhet i!

Som et ledd i 200-årsjubi-leet ble det i mai avduket et minnesmerke over Jakob Hersleb Darre i Overhalla. Messingplakaten finnes på den tidligere prestegården Grande gård i Overhalla, der Darre vokste opp og også var prest i åtte år fra 1784 til 1792.

KLÆBU 1814

– eit intellektuelt sentrum i periferien

Av Atle Brandsar, historikar

Ved fyrste augekast virkar Klæbu som ei vanleg, lita norsk bygd – kanskje under gjennomsnittet i folketal – og ser ein bort ifrå skogbruket, er det lite som skil bygda frå andre bygder i landsdelen i 1814. Eller? Darre og to blad Forset sine merittar dette året hintar om ei anna forteljing – som eg no skal freiste å fortelja. Siktemålet med denne artikkelen er å skildre bygda og bygdafolket Darre og Forset reiste frå våren 1814. Me skal no sjå litt på bygda og folket ved fyrst å sjå på dei turre, statistiske fakta før me går til faktorane eg meiner kan ha bygt oppunder den Klæbubygda som kunne utruste tre menn – som av dei andre i amtet vart rekna som dei fremste mellom likemenn i 1814.

Utigjennom artikkelen vil eg bruke klæbygg som namn på innbyggjarane i det gamle prestegjeldet og tinglaget Klæbu, som i perioden inkluderte annekssoknet og bygdalaget Tiller.¹ Eg kjem likevel til å sjå særskilt på dei som sokna til hovudkyrkja i Klæbu, sjølv om mykje nok òg er gjeldande for Tiller. Hovudfokuset mitt vil freiste å liggje på ålmugen i Klæbu så langt det let seg gjera utifrå kjeldetilgangen.

Bygda – dei målbare storleikane

For å kunne seia noko om folket, må me fyrst sjå på tilhøva dei budde i, både dei fysiske, økonomiske og dei sosiale. Eg skal no freiste å risse opp dei målbare storleikane med litt statistikk og fakta om bygda, folket og næringsvegane.

Klæbu prestegjeld grensa mot Strinda i nord, Selbu i aust og Melhus både i sør og vest og utgjorde eit område på 1¼ kvadratmil.² Hovudsoknet var ei høgtliggjande fjell- og skogbygd, «gjennemskaaren af dybe Dale med vidløftige Myrer.» Annekssoknet Tiller låg i motsetjing meir ope og fritt, og hadde «smukkere Situationer» enn hovudsoknet, men like mange myrer og udyrka sletter.³

Den næraste folketeljinga i tid er ei numerisk teljing frå 1815, kor Strinda futedøme hadde eit folketal på 12429 – ein liten nedgang på 242 individ sidan 1801. På landsbasis hadde folkeveksten vore liten – berre 2393 fleire nordmenn

på fjorten år.⁴ Dette i hovudsak på grunn av fleire feilslegne kornavlingar, krig, sjukdomar og generelt dårleg stell i åra mellom. Når me går til Jens Kraft si topografiske skildring, får me vita at det i 1801 var 984 individ i prestegjeldet, medan det i 1815 var 976 – altså ein liten nedgang på åtte individ. 1815-teljinga hadde ein serskilt merknad om at det i delar av Strinda futedøme var noko utflytting av nokre familiar. Her kjem kyrkjebøkene til opplysing med ei folkevekst på 78 individ i same tidsrom som teljingane tilseier ein folkenedgang på åtte. Ikring 80 personar, og dimed nært opp til ein tidel av folkesetnaden i Klæbu, flytta altså ut i løpet av ti år. Det fortel sitt om levekåra for dei som fann det naudsynt å freiste lukka andre stader i staden for å måtte gå heime og kanskje vera meir til byrde enn nytte.

Næringsgrunnlaget – uår og skogbruk

Som nemnt, og som Astrid Grendstad greier meir ut om i sin artikkel i dette årsskriftet, var det ei rekkje uår på starten av 1800-talet. Astrid peikar òg på kva for ei rolle bygdemagasinet – kornmagasinet – spelte i samtida. Truleg var magasinet, saman med den relativt store utflyttinga, med på å halde dødstala låge i Klæbu i perioden. Me får ikkje like høge avgangstal i kyrkjebøkene her som ein kan finne elles i landet.

Historikar og bygdebokforfattar Atle Døssland meiner det var tvilsamt at klæbyggane var sjølvforsynte med korn ikring 1800.⁵ Med dei dårlege kornhaustane og uåra som kom i åra fram mot 1814 og dei medfylgjande høge kornprisane, er det ikkje urimeleg å anta at borkebrødet var ein kjent gjest på fata i Klæbu. Me lyt rekne med at det var utmarksbeiteføra krøtter, poteter og borkebrød som var kosthaldet hjå mange.

Katedralskulerektor Gerhard Schøning har gjeve oss eit verdfullt glytt inn i næringsgrunnlaget i Klæbu ved si vitjing anno 1773. Ved si klage over eit middelmådig og dårleg utnytta jordbruk, avslørte han kva klæbyggen heller brukte arbeidskrafta si på: skogen og vegen – og som ein konsekvens av dette lyt me henge på: hesteavl. Dette gav klingande mynt til mang ein klæbygg med tilgang til skogvirke – «(...) da en af Klæbyggernes fornemste Haandteringer har bestaaet i at optømre Huuse, kiøre dem om Vinteren til Trondhiem, og der sælge dem (...)»⁶ Klæbyggene dreiv altså ferdighusproduksjon og tente godt på det – og neglisjerte jorda si. Me hugsar Jens Kraft om lag seksti år seinare peikar på at det både i Klæbu og Tiller fanst udyrka sletter – desse fanst nok på Schøning si tid òg, og det var nok eit vonbrot for han å sjå ei bygd som ikkje fullt ut brødfødde seg sjølv, sjølv om ho kunne ha potensiale til det. Schøning nemner i tillegg at dei hadde inntekter av å føre kopar frå Selbu og på attendeturen frå Trondheim korn og andre varer til sal.

Eit anna sermerke rektor Schøning nemnte, er kor forfengelig klæbyggen var, særskilt når det kom til kleda. Dei fylgde bymoten og «Begjærlighed efter, og Stats med fremmede Varer, taget her megen Overhaand blant Bondestanden». ⁷ Dei hadde sterk kjøpekraft frå inntektene sine, og dimed kunne dei koste på seg å fokusere på det inntektsbringande, og heller la produksjonen av matkorn og tekstilråvarer gå sin vante gang utan nemneverdig utvikling mot sjølvforsyning.

Ein tredje ting Schøning nemnte, som gjeld næringsgrunnlaget, er at dei aller fleste i Klæbu leigde eller bygslo jorda si. Schøning ser på det som ei mogleg forklaring for at dei ikkje la noko særskilt vinn på å utvikle eller investere tid og ressursar i jordbruket – då dei i botnen ikkje åtte jorda dei dreiv. Dette gjev for så vidt meining, då ein ikkje får same forholdet til noko ein leiger som til noko ein eig, sjølv om dei hadde leigd same gard i generasjonar.

Dei sosiale arenaane

Kor møttest klæbyggane? Alle stader, kan ein relativt sett seia. Men sume stader *måtte* dei møtast – og det var på kyrkjebakken og på bygdatinget. Men her må det merkast at det var berre dei som måtte det, eller som ville/hadde tid,

som møtte på bygdatinget – det vil seia om dei var part i saker eller om dei åtte matrikulert jord, då var det møteplikt for å svare skattar.

Klæ- og tillerbyggane møttest ved kvar sine kyrkjer, men dei var frå 1763 samla på same tingstad ved dei ulike tingsamlingane gjennom året. Tingstaden veksla noko på slutten av 1700-talet. I 1760-åra og innpå 1770-åra var tingstaden Litlugla, Nordset i 1779 – som jo vart lensmannsgard noko seinare, då lensmann Pål Forset gifta seg med odelsjenta der i 1790.⁸ Det vart vanleg at lensmannsgarden husa tingstad på slutten av 1700-talet, og dimed passa det jo bra at lensmannen gifta seg til Nordset. På byrjinga av 1800-talet ser ein i tingbøkene at tingsamlingane for Klæbu og Tiller tinglag i større grad vart halde på Lademoen i Trondheim, vegen vart dimed lengre og ein må rekne med at færre klæbyggjar møttest ved denne arenaen då.

Klæbyggane – høg og låg

1814-klæbyggane me veit desidert mest om, er sjølvsgt det me kan kalle «overklassa»: krinsen ikring presten, klokkaren og lensmannen. Dei etterlet seg store spor i bygdahistoria, både ved å føre pennen sjølv og ved at etterkomarar i kall og ætt har skrive om dei. Dei tek mykje fokus i slike jubileum-sår, som jo er sjølvsgt utifrå deira rolle. Men kva veit me om den jamne klæbyggen – og: kva veit me om forholdet mellom høg og låg?

Klæbyggen – kven var han eller ho? Me skulle gjerne hatt ei utfyllande 1815-teljing, men diverre manglar denne personopplysingar. Dimed lyt me gå attende til 1801-teljinga – som gjev oss personopplysingar som namn, alder, sivilstand, familietilhøve og yrkje. Av dei 984 folketalde var det ikring 540 som var nemnte med yrkje – resten er gifte koner og born. Den største gruppa er tenestefolket, som tel over 170 individ. Dei to gruppene som kom dinest var bøndene som talte ikring 80 inklusive fem enkjer som styrte gardane sine og husmennene som talte 67 – denne nokonlunde halvdelinga finn me meir bokstaveleg att hjå Kraft i 1832 òg, då 89 bønder og 89 husmenn.⁹ I tillegg til å vera vanlege bønder, var det fem menn som var «utredere» til dragonkvarteret – altså som skulle stille dragonar – rytterar til kavaleriet. Klæbu stilte altså med fem slike, mot skatteletter for desse fem brukarane – då det var fire dragonar i bygda, lyt ein rekne med at den eine dragonkvarterbonden sjølv stilte som dragon, eller ein kar på garden hans.

Det fanst 28 fattige, sjuke og vanføre – 28 som heilt eller delvis var støtta av fattigomsuten. Dei som var litt meir arbeidsføre, men som stod utan fast tilsetjing, var dei atten dagleigefolka – desse laut rundt ikring og beda seg arbeid frå dag til dag.

Dei det derimot fanst berre ein av i 1801, var presten, soknedegnen, smeden, garvaren, muraren, ferjeguten ved Nid-elva, ferjemannen same stad, meisteren ved Nordsetsaga, skysskaffaren, skysskaffardrengen, lensmannen, premierløytnanten og sersjanten. I tillegg kom to skulehaldarar – ein for kvart sokn. Attåt meisteren ved Nordsetsaga, var det tre menn som var nemnte sagnarbeidarar, saman med andre yrkjestitlar.

Tolv individ tente til livets opphald ved handverk som spinning, strikking og veving, medan det fanst berre to skomakarar og tre skreddarar. Med Schøning si fråsegn om den forfengelege klæbyggen, lyt me difor tru dei handla kledda sine i byen, eller hjå skrepprekremmarar som fór gjennom bygda. Totalt var det ikring 68 militært personell i Klæbu. Det fanst to befal: premierløytnant Scharffenberg på Torvan og sersjant Berg på Bostad. Mange av dei førti menige soldatane hadde status som husmenn eller bønder, og to av dei var jamvel baa ved bergverksdrifta på Røros, og høvesvis skreddar og snikkar. Landvernet talte femten stykk, og var ei form for heimevern. I tillegg til desse var to tamburar

og ni grenaderar. Klæbubiletet var dimed i 1801 dominert av tenestfolk, militære, gardbrukarar, husmenn og fattiglemer – men likevel kan me peikar på noko som «manglar» i teljinga. Kva med skogsnæringa? Denne vert jo nemnt berre ved nokre få sagbruksarbeidarar? Truleg vil dette peike på at skogsdrifta var privat, og rekna som ressursar under kvart einskilt bruk. Men merkeleg er det, at det ikkje fanst nemnt ein einaste tømmermann og berre ein snikkar, som til og med var borte på Røros på teljingstidspunktet. Dei var med andre ord sjølvhjulpne kva galdt skogsarbeidet.

Det har ein tendens til å verta mykje sagt og skrive om dei opplyste og framsynte mennene. Men bygda fostra framsynte kvinner òg – det er berre det at det skulle så mykje meir til for at dei vart lagt merke til og hugsa av andre enn samtid og nær ettertid: Randi Solem var ei av desse – ei leiande haugianarkvinne som stod Hans Nielsen Hauge nært.¹⁰ Å koma nærare ei forståing av forholdet mellom rik og fattig, lærd og ulærd, er ein ugrei operasjon. Få kjelder finst til sosial interaksjon mellom samfunnssjikt, og ei av kjeldene som kunne ha gjeve oss eit lite innglytt i forholda, utelet

«En Bønde af Klæboe Kiørende Brende fra Skoven» er tittelen på dette måleriet av sveitsaren Johann Heinrich Senn (1770-1830) frå ein gong mellom 1804 og 1815. Me ser her liknande mansdrakt som mannen i det andre måleriet av same kunstnar. Me merkar oss her dette skinnforklede og at gamasjane her er i grålege, meir kvardagslege fargar – men elles er kledebunaden den same. Eit fint tidsbilete av det som nok var den jamne klæbyggen i 1814: Ein skog- og gardbrukar med nokolunde gode kår.

«En Mandsperson fra Klæboe med sin Pige»

Mann og kvinne frå Klæbu ikring 1804-1815, måla av Johann Senn. Me merkar oss fargebruken i kleda, noko som tyder på at det ikkje er av dei fattigaste bøndene me her ser. Dei er foreviga i det som ser ut til å vera ei pause i økta, han kledd i same mundur som mannen på tur heim med ved, og ho med overkjolen falda opp i linninga og ein fint mønstra berepose ikring livet. Jamvel ho har blå hoser, og sølvspente sko – desse to tilhørte nok gardbrukarsjiktet i Klæbu ikring 1814.

Mannen har i tillegg bringeklut og langt hår som ser ut til å vera velstelt med band eller flette. Gerhard Schøning hadde kanskje noko å fare med då han klaga over kor forfengelege dei var – om dette var arbeidskleda? Me må sjølvsagt slå av litt for kunstnarfridomen her, men plagga ser jamt over ut til å vera av kostbare saker.

presten Darre å attgje i sine kyrkjebøker: fadrane til døypte born.¹¹ Men vil det seia at me er like langt komne? Nei, i Klæbu har me kjelder på at både prest og bygda sine beste menn verna om sine fattige medborgarar, me kan i snøggleiken nemne legata til både Hårstad og Forset, engasjementet ikring bygdemagasinet og presten si mjuke framferd mot fattige som ikkje makta kyrkjeskatten.

Skuleverk og folkebibliotek

Skulen og lånebiblioteket sin samnemnar var sokneprest Darre. Skulegjerninga til Darre var vidgjeten og hausta godord frå fjern og nær. Kan me her sjå noko av ein intellektuell opplysingstidsarv etter ein av føregjengarane i kallet, prest Bull, og læremeisteren Gerhard Schøning? Klokkaren hadde òg ei sentral rolle i undervisinga, og allereie ved ein dåp i 1790 står Lars Forset nemnt som "SkoeleMesteren". Ved stadfestinga av Anders Hårstad sitt legat i 1802, er «Lars Forsæts faste skole» tilgodesett med 20 riksdalar – enten hadde det då allereie vore ein fastskule på Forset, eller at det då vart ein fastskule.¹² Uansett var dette nokså lenge før Sletten skule vart teken i bruk som Klæbu sin «første» fastskule i 1839, som øvingsskule for Klæbu seminar.¹³

Utifrå bisp Bugge sine visitasbøker tykkjest det rimeleg at skulen og prestegjerna for ungdomen hadde sitt høgdepunkt imellom 1805 og 1810. Bispen såg ein fallande tendens frå vitnemålet «vel oplyst» i 1805 og gradvis nedover til 1831: «Ungd: var kun maadelig med enkelte Undtagelser.» I 1810 spør Bugge seg: «Maaske Darre er noget efterladen i Opsigten med Skolerne, eller ved at cathechisere.»¹⁴

Ved Hårstad-legatet vart òg pengar til eit lånebibliotek sett av – og i 1803 har Darre fått innhenta 85 bind hovudsakleg gjennom bokhandlar Soldin i København.¹⁵ Dette var i så fall eitt av landets fyrste lånebibliotek for bygdafolk, med bøker som retteleg angar av opplysingstida – her fanst det bøker om filosofi, jødisk og generell historie, åkerdyrking, geografi, antropologi, teknologi, jordemorgjerning, barneoppdragning, sjukdomsråder og «Bonapartes Levnet», men òg meir lettlesne litteratur som «Morende og underholdende Historier for Bondestanden» og «Nye Farvebog for Fruentimmer».¹⁶ Me kan merke oss at det i listene er lite religiøse verk, men heller ein heil del vitskaplege bøker – presten såg nok at mykje av det kunne vera til nytte for bønder og ungdomar som ville lære nye ting både til utvikling av sinnet og det daglege arbeidet.

Den 15. januar 1806 kom bisp Bugge til Klæbu med sju biblar frå det Stistrupske legat.¹⁷ Prest Darre førte sirleg inn

kven han hadde gjeve bort bøkene til – for det meste husmenn, men òg ein bibel til ein ungkar på Ulset og ein «henlagt til Klæbos Laane Bibliothek.»¹⁸ Det kom fleire biblar og nytestamenter til prestegarden, som Darre delte ut i åra etterpå òg. Bygdafolket hadde dimed ein god tilgang til det skrivne ord, og greidde dei seg godt i skulen, kunne prest og legat hjelpe nokre av dei fram til utdanning. Når ein ser kor gode utvegar vanlege folk hadde for å kunne lære, er det ikkje noko merkeleg at klokkaarslekta Forset tok forarsetet, då dei nok hadde større tilgang til både prestane som mentorar og truleg bøkene dei hadde før det var tenkt på noko bibliotek.

Kor gjekk tolegrensa?

Rettshistoria til ei bygd kan fortelje oss noko om kva for usemjer innbyggjarane såg på som viktig nok til å ty til rettsapparatet for å få avgjort. Frå og med 1797 laut alle tvistemål innom forlikskommisjonen før det kunne prøvast for bygdetinget, dei aller fleste private usemjer stogga i denne instansen, som innebar møte hjå kommisjonen – altså stiftsamtmannen i Trondheim og «Medcommisarius L: L: Forsæt», som då mekla mellom partane. I møtebøkene, oftast ført av Lars Forset, finn me 27 tvistemål som trygt kan knytast til klæbyggar og som alle syner ei vid breidd av usemjer.¹⁹

Ikkje overraskande rangerar gjeldssakene med åtte saker, dinest seks saker som galdt skogeigedom og –eigedomssrett, så meir jamnleg fordeling mellom dei hine kategoriane: tre injuriersaker (same innstemnaren i alle tre sakene), to hestehandelvistar, to saker om ulevert tømmer som var betalt for, to misleghald av kårkontraktar, eit høytjuveri, ei odels-sak, ei usemje om bruken av husmannsplass og to overfalls-saker.²⁰

Kva for saker var så alvorlege at dei ikkje kunne semjast i forlikskommisjonen? Injuriersakene vart alle førte til tingretten då partene ikkje kunne forlikast ved forlikskommisjonen sine meklingar. Jon Tanem meinte seg utpeikt som tjuv av eit lommeur i sølv av både Hans Larsson Litlugla, skulemeister Tore Skjølstad og Marit og Lars Hansson Litlugla. Skulemeisteren skulle liketil ha skrive om ein urtjuv som Jon meinte var seg. Alt greitt nok – var ein skulda for noko så simpelt som tjuveri, galdt det å få oppretta æra si ved å kunne avtinge rykta og skuldingane på bygdattinget i offentleg ljøs – og ikkje inne på eit forlikskommisjonskontor.²¹ Ei anna sak som gjekk til retten utan forlik i kommisjonen var Endre Monsson Lysklett si sak mot Ola Aune for at han ikkje hadde fått skøyte på ein skogteig i ålmenninga.²² Trelastsaka mellom grosserar T. Eid og Jon Haldosson Moen gjekk til retten og galdt plankar Moen hadde liggjande som Eid hadde fått tilslaget på, men då han ikkje betalte for dei, selde Moen dei vidare.²³ Alle dei sakene som

klæbyggene såg som viktige å koste på seg ein rettargang på, galdt altså enten eiga ære eller eigedom.

Men, eg vil likevel stogge ved den fyrste saka med klæbyggar som dukkar opp i 1810: Saka mellom Kari Davidsdotter og mennene Rasmus og Per Olsson kom opp i forlikskommisjonen «fordi de have overfaldt hende paa Landeveyen og sønderrevet hendes Klæder.»²⁴ Dette er den einaste saka kor ei kvinne er innstemnar, og enden vart at mennene skulle saman betale 1 dalar til «Klæboe Sogns Fattige» og like mykje til Karen i oppreising samt sakskostnader. Dei kom altså rimeleg frå det for ei slik krenkjing. Einslege kvinner kunne være sårbare, og denne saka minner om det – men det var nok langt ifrå alle som klaga på slik framferd, då det var ressurskrevjande å reise saker, og kanskje til og med skammeleg.

Korleis var så Klæbu i 1814?

Då Darre og Forset reiste sørover på våren 1814, reiste dei ifrå ei lita bygd som på fleire måtar var godt utrusta og opplyst. Om enn jordbruket og sjølvforsyninga skranta noko, hadde presten og bygdakommisjonen letta det noko med oppretting av kornmagasinet. I Klæbu i 1814 kan me sjå konturane av ei overklasse som ville gje underklassa utvegar til opplysing og utvikling, både ved å styrkje skular og lesing, men òg ved å syrgje for forsyninga og fattigomsuten både ved bygdamagasin og legat. Konfliktnivået er nokolunde lågt, og sjølv om sosiale skiljeliner i høg grad fanst, syner ikkje rettsdokumenta store motsetjingsforhold eller gnissingar.

Korleis vart bygda slik? Eg vil etter ein grundig studie av kjeldematerialet hevde at me her har ei bygd som hadde, trass dårleg økonomi for prestane, fått gode prestar som var meir opptekne av tilhøva til sokneborna sine og opplysinga enn av eigne økonomiske utkomer, og som gjennom dette engasjementet hausta gode støttespelarar i den såkalla overklassa - til gode for heile ålmuen i Klæbu.

Notar:

¹ Jens Kraft: Topographisk-Statistisk Beskrivelse over Kongeriget Norge – Femte Deel – Det Nordenfeldske Norge, Kristiania 1832: 562. Tinglaget inkluderte jamvel seks gardar i Melhus og fem i Selbu.

² Kraft 1832: 562.

³ Kraft 1832: 562ff.

⁴ Den Norske Rigstidende, nr. 49 – 1816.

⁵ Atle Døssland (red.): Klæbuboka I – Natur og befolkning gjennom tidene. Klæbu 1980: 217ff.

⁶ Gerhard Schøning: Reise som giennem en Deel af Norge i de Aar 1773, 1774, 1775 paa Hans Majestæt Kongens bekostning er gjort og beskreven. Trondheim 1910: 13.

⁷ Schøning 1910: 14.

⁸ Klæbu ministerialbok nr. 618A03 – 1790: 323.

⁹ Kraft 1832: tabell mellom 560-561.

¹⁰ Hans Olav Løkken: Randi Solem i Årsskrift for Klæbu historielag. Klæbu 2008: 12.

¹¹ Han gjorde derimot unnatak, mellom anna då sonen Hans Jørgen vart døypt – kor han ramsar opp medlemar av verfamilien Steenbuch, ei jomfru Wexels, kjøpmennene Hans Wiingaard Finne og Hans Wulf frå Trondheim, og til sist lensmann Pål Forset (vart skrive Paul ikring 1814) – stortingsmann 1814 og bror til klokkaren og eidsvollsmannen Lars Forset.

¹² Arne Skjånes: Jacob Hersleb Darre 1757–1841 – Sokneprest – Eidsvolls-mann – Med trekk fra det kulturelle miljø i en Trøndelags-bygd, DKNVS Skr. 1978 nr. 2, Trondheim 1978: 4.

¹³ Klæbu ministerialbok nr. 618A03 – 1790: 43; Bjørn Hukkelås: Litt om

Klæbuskolen og mine år ved Lysklett skole i Årsskrift for Klæbu historielag. Klæbu 2006: 27.

¹⁴ Ola Storhaugen: Biskop Bugges visitasreiser i Klæbu i Årsskrift for Klæbu historielag. Klæbu 1983: 21.

¹⁵ Klæbu sokneprestkontor (1699-1982): 1 Første avlevering, IV IKKE-OFFENTLIGE ARKIV, IV01 Folkebibliotek, L0001 Bøker anskaffet til «Klæbos Laane-Bibliothek», 1803. Oppbevaring: Statsarkivet i Trondheim.

¹⁶ Klæbu sokneprestkontor: Boklista til lånebiblioteket.

¹⁷ Bispen laut ifylgje Norsk historisk leksikon (2004) vera tjuge år før si tid, då legatet i 1826 vart innretta til utdeling av biblar til fattige. Før dette var biblar, postillar og salmebøker gjevne til kyrkjene for at dei skulle kunne halde messer.

¹⁸ Klæbu ministerialbok nr. 618A03 – 1806: 351. Husmennene sine namn fører Darre slik: Haftor Larsen Hougtroen, Joen Ejnersen Kormoen under Grindstad Gaard, Halsteen Olsen Schietne under Matr No 376, Sivert Joensen Qvennildsveen og Roald Danielsen Kolbotten under Gaarden Stavlund. Ungkaren var nemnt Ole Pedersen Ulseth.

¹⁹ Her har eg fokusert på dei heimhøyrande i Klæbu, og utelate Tiller.

²⁰ Strinda, Melhus, Klæbu, Leinstrand og Byneset forlikskommisjon: Møtebok 1797-1815. Folio 251a-312b. Varing: Statsarkivet i Trondheim.

²¹ Forlikskommisjonen: Møtebok 1797-1815. Folio 279b, 280b og 281a.

²² Forlikskommisjonen: Folio 252a.

²³ Forlikskommisjonen: Folio 296a.

²⁴ Forlikskommisjonen: Folio 251a.

Kirkelige begivenheter våren 1814

Av Astrid Grendstad

Klokkerboka og ministerialboka forteller om født, døde og andre hendelser mens Darre og Forseth var på Eidsvoll. I den perioden klokker og prest var på Eidsvoll kunne sognebarna gå i kirka. Den 23. april var det både barnedåp og begravelser i Tiller kirke, der pastor Krag fra Trondheim forrettet. I Tiller kirke ble Karen Thorsdtr. Tiller (født 6. april) ble døpt. Ingebor Sivertsdtr. Schietnehoug på 10 år (død 3. april) og Ane Halsteinsdtr. Schiethe på 14 år (død 28. mars) ble gravlagt denne dagen. Prost Krag reiste videre til Klæbu kirke for gudstjeneste dagen etter.

Søndagen etter var det postillesning i Klæbu.

Prest Falck Andreas Widerøe (1783-1847) fra Selbu forrettet i Klæbu kirke den 18. mai. Et rekordhøyt antall (187) går til nattverd. Etter gudstjenesten i Klæbu, reiser Widerøe til Tiller kirke, også der med

113 til nattverd. Til vanlig lå antallet rundt 15 til 30 hver søndag.

5. søndag etter påske var det intet. Kristi himmelfartsdag 19. mai var det postillesning i Klæbu. 6. søndag etter påske ingen gudstjenester.

Gudstjenesten 2. pinsedag var trolig en festgudstjeneste. Sognebarna hadde ventet på deres hjemkomst, og det var både barnedåper og begravelser den dagen. Karen og Ingebrigt Brøttem døper sin datter Bereth. Foreldrene Siri og Arent Eidstuetroen døper sin datter Marit denne dagen. Etter fest og hyggelige hendelser tar Darre fatt på en tyngre oppgave, begravelsene. Ulrica Gunderdtr. Nyegaard på 5 år (død 15. mai), ungar og inderst Jacob Ols. Moen på 58 år (død 18. mai) og Karen Andersdtr. Tanemsflaten på 1 år (død 24. mai) ble gravlagt denne dagen. På denne festgudstjenesten gikk hele 112 til nattverd.

Utsæd og brødkorn, perioden 1775-1814

Av Astrid Grendstad

Denne perioden preges av dårlige år, med kulde, nedbør, tørke og frost. Å dyrke korn under slike vekstvilkår er vanskelig. Kornet på den tiden var meget viktig i husholdet, rett og slett for å overleve. Det ga mat til folk og fe. Hvordan ble så kornet på denne tiden dyrket og tatt vare på? To hundre år senere er det fortsatt redskaper i bygdesamlingen som dokumenterer dette. Men så var det da å skaffe seg dette viktige kornet.

Kornet i det store froståret.

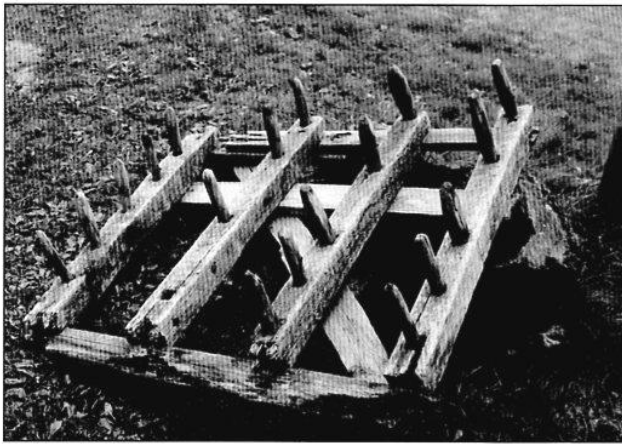
Våren kom seint i 1812, etter pinse kom første sådagen. Det lille av såkornet som hang oppunder taket på låven i en strisekk, ble tatt ned og brukt. Mange hadde ved juletider i 1811 blitt frista til å ta av såkornet til julemat, det hadde for mange redusert mengden såkorn til det minimale. Det ble puttet i jorda. Sommeren var fuktig og kald. Dyra som var på setra led, og ble syke. De fikk raudsot, noe som igjen reduserte melka. Tidlig i august begynte temperaturen å krype nedover, og det kom tidlig snø på toppene. En måtte bare få krøttera ned fra setra og heim. Det å ta dyra ned tidligere enn normalt, førte til at det gikk utover håa (etterveksten) på gården og høyet til vinteren. Den korte og fuktige sommeren, bidro til at kornaksene hadde lagt seg. For å prøve å berge kornet på åkrene mot frosten, for å få det modent, brente man bål rundt kornåkeren slik at den varme røyken om natta drev innover åkeren. Noen brente bål midt i åkeren. Karene drev med dette natt etter natt for å berge kornet.

Det går da mot andre vinteren med lite brødkorn. Alfred Hauge skildrer dette i sin bok *Septemberfrost* (1941); «Gudrid tok eit aks. Det var glatt og sleipt, og datt daut nedat da ho slepte det. Ho gjekk på andre sida. Det var samleis der og. Akset hadde fått et snev av svart, og var klesaut og hang fast i handa. Videre i samme kapitel: «Ho bøydde hovudet ned og gret, hikstgret så akslane rista. Ho hadde vilja løyna det for gutane, men no greide ho ikkje det lengre».

Høsten i 1812 fryser kornet i så å si hele landet. Tap av korn til vinteren og såkorn til våren skapte nød i bygdene i Norge. Sulten kom raskt og banket på døra hos de fleste. Særlig sykdommen dysenteri slo hardt til. Mange barn ble rammet i landet. Sulten var hard den vinteren og skogen fikk hard medfart, da mange laget barkemel. Mange av de små og de eldste dør våren etter, i 1813. Det fortelles at denne våren var det så knapt med mat at de eldste på gårdene og plassene lot være å spise, til fordel for de yngre. På Niddingsbakken døde Sigrid Hansdtr. den 20. mai i 1813, 66 år gammel. Sigrid følges av flere gamle i mai måned, på Thanem, Tellugen, Halset og Teien. Samtidig lever nyfødte bare noen dager, før livet ebber ut. På Storsveet og på Vangsmoe, dør ungene før de er døpt. Klokker og lensmann Forsæth mister sin kjære datter (anført som kommentar i kirkeboka) på 1,5 år. Ingen blir spart denne våren. Nabobygda Selbu kaller dette for Storklenåret.

Det viktige brødkornet

Bøndene og husmannsfolket i bygda var bedre til å utnytte skogen, enn jorda. Dette skildres i 1776 på en av Gerhard Schønings reiser gjennom bygda. Jorda ble da beskrevet som fruktbar, men det var skogen som ble utnyttet til trevirke og tømrete hus, som de siden solgte til oppkjøpere. De tømra husa, prefabrikert i Klæbu, ble satt opp langs kysten og nordover i landet. Mye trevirke ble solgt til England. Dette bidro til at klæbyggene fikk penger mellom hendene, og i

*Tinnharv med tinner i tre.
Foto: Arne Kristiansen*

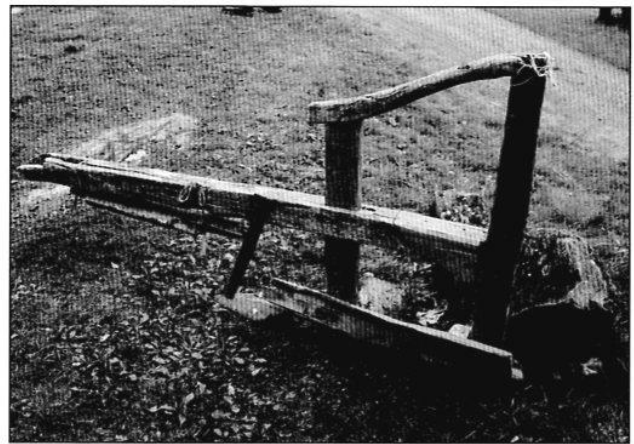
stedet kjøpte eller byttet de til seg brødkorn mange steder. Videre forteller Schøning at i bygda ga et fold såkorn med havre 5 til 6 fold tilbake. Mens et fold såkorn av bygg ga 10 fold tilbake, og i gode år opp mot 12 fold. Ellers er jorddyrkingen meget forsømt. På prestegården har magister og prest Hans Bull frukthage og en prydhage.

Brennevin ble produsert av korn, også under nødsårene før 1814. Det var monopol, og brennevin skulle komme fra Danmark for så å selges i Norge. I nedgangstider er det en kjent sak at behovet for brennevin øker blant befolkningen, og brødkorn gikk til produksjon av brennevin. Tradisjonen i bygda forteller om at brennevin ble benyttet som medisin i forbindelse med hoste og forkjølelse, noe det var mye av i nødsårene. Når krøttera hadde sår, ble de vasket med brennevin. Selvsagt hadde brennevinet også en annen side, uten at det omtales nærmere her.

Bygdemagasinet og Bygdekommisjon

Nøden i landet hadde ført til at Kongen lagde både resolusjoner og plakater om hvordan bøndene selv kunne bidra til å løse kornkrisen. Den første plakaten kom 19. september i 1800. Senere kom det en Resolusjon den 24. oktober i 1804. Allerede i 1804 var Bygdekommisjonen oppe å gå i bygda. Det utgjorde da 40 til 50 tønner (en tønne korn var 139 liter) og låntes ut til husmenn og de fattige gårdmenn. Dette betyr at Bygdekommisjonen hadde korn de kunne hjelpe trengende med allerede fra 1804.

Etter 1804 hadde Bygdekommisjonen påvirket bøndene til å ha egne påbudte kornopplag, og den 1. juli i 1815 holdt de et møte, hvor også en del almuesmenn deltok (O.A. Øverland, 1913). Ikke kunne de, i henhold til Resolusjonen, motta en del av kornforrådet i de Kongelige magasiner. For øvrig mente klæbyggene at et opplag av brødkorn på egne stabbur kunne være overflødig, siden de hadde Trondheim så nært. Men spørsmålet om såkorn så de anderledes på. For å ha nok såkorn var de villige til å godta Resolusjonen

*Grindard
Foto: Arne Kristiansen*

om opplag av såkorn på egne stabbur. Videre kom en ikke i Bygdekommisjonens møte. Presten J. H. Darre, som sjelden brukte å delta i disse forhandlingene, innkalte den 12. juli i 1815 alle bønder i prestegjeldet til almuesamling på tingstedet Nord-seth. De som var tilstede på samlingen, ga sin tilslutning til Bygdekommisjonens uttalelse om opplag av brødkorn, «derimot» heter det i Bygdekommisjonens protokolltilførsel «erklærede hver Mand sig villig til efter Evne af ville fremme den ved Plakaten af 19de September 1800 approberende Indretning med Oplag av Sædekorn paa egne Stabbure og til den Hensigt».

- «1. indrette en særskilt og saa rummelig Binge, at den bekvemmelig matlager 1 Aars Utsæd.
2. aarlig oplægge 1/8 af deres Gaards Utsæd
3. i hvert aars Januari Maaned indlægge det aarlige kvantum
4. hvert 3. die Aar skulde det hele da samlede Oplag ombyttes med nyt Korn og med passende Overmaal.
5. Vilde de underkaste sig det Tilsyn som den overnevnte Plakat bestemmer. »

Innvivelse og oppstart var klart fra 23. juli i 1815. Bygdekommisjonen som hadde arbeidet med å få dette til, bestod av Darre, P. Forseth, L. L. Forseth, Ole Solem, Lars Tellugen og Jacob Solem. Daglig tilsyn med magasinet skulle lensmann Bardo Tanem, Ole B. Bostad, Hans Lilleuglen, Haagen Gjesmoe og Ole Olsen Tiller stå for. Forvalter av magasinet var John Iversen Torven. Det første såkornet som ble lagt inn på magasinet var fra gaardmenn og husmenn i Klæbu og Tiller. Der gaardmenn la inn 2 tønner, la husmenn inn 1 tønne. Til sammen det første året bestod bygdemagasinet av 198 tønner. Av disse fikk John Torven 10 rd. for utført arbeid på magasinet, som reparasjoner, og annet vedlikehold og innkjøpt protokoll. Da var det 188 tønner igjen. Behovet for å låne korn av magasinet hadde: Peder Lilleuglen, Ole Krokbakken, Henrik Rønning, Ole Uglesve, Ole Stavlund,

Endre Wangsmoe, Niels Wangsmoe, Anders Oshoug, Ingebrigt Nertiller og Ole Grøtte. Dette var 10 husmenn som alle lånte 1 tønne hver. Beholdningen ved årets slutt var da på 178 tønner korn.

Fra nå av kan det i protokollen til bygdemagasinet se ut som om bygda klarer seg selv med korn. I forbindelse med denne saken er det første gang man hører om at Lars Forseth sitt navn blir brukt. Da er han 30 år gammel mann og klokkersønn. Senere ble han viden kjent for dette arbeidet i distriktet, og for sitt arbeide med et skolevesen og for å forbedre landbruket. Han ble siden i livet hedret for dette arbeidet med Dannebrogsmedaljen. Der ble det lagt vekt på det skritt som klæbyggene tok i sakens anledning, og fikk det tatt opp i hovedsagnet. Etter dette fulgte hele annekset opp forslaget. Med andre ord, bygda var i fremste rekke med dette arbeidet.

Korndyrkinga før 1814

Det ble sådd mest bygg nordafjells, så havre, og resten blandkorn (havre og bygg). I Trøndelagsfylkene i 1809 ble det sådd 63 226 hl med korn. Nå må en ta med at kornakset i nødsårene før 1814 så annerledes ut enn kornet i 2014. Fordelingen mellom korn og halm var da 50/50, mens det tohundre år etter er 75/25. Tradisjon for å gjødsle kornåkrene var heller ikke det samme, og jorda ble bare bearbeidet de øverste 10 cm. Noe som igjen skyldtes ploegen, den var ennå ikke utviklet til å skjære dypere i jorda (Haslund, 1932).

Såkornt var man meget nøye med å velge ut. Det ble kastet utover låvegulvet, og bare det tyngste ble sortert ut til såkorn (tykkest vegg i såkornet). Enkelte husmannsplasser hadde for vane å håndplukke såkornet. Det ble deretter hengt opp i en striesekk under låvetaket. Dette var gull verd for neste års avling. Men så var det da den evige sulten, skulle man våge å ta noe av det til jul, til dåpsgrauten?

Sådato om våren ble omhyggelig valgt ut. Mye stod på spill for valg av sådato, farer som nattefrost etter spiring, tørke og flom, betydde mye for neste vinters matforråd i form av brødkorn. Men som man leser i reisebeskrivelsen til Schöning, var ikke dette så viktig for klæbyggen, de bodde jo nær Trondheim, en kjøpstad. Nedmoldingen av såkornet bød på problemer, da tinnharven var for dårlig til dette. Det er først senere på 1800-tallet, når radsåmaskinene kommer, det blir bedre. Der de brukte gjødsel, kunne jo den dekke kornet noe. Bedre bruk av gjødsel kom senere i første halvdel av 1800-tallet.

Skuronna om høsten foregikk med sigd. Kornet ble slått og en lagde kornband. Disse ble satt på staurer på åkeren for tørking. Alle på plassene og gårdene deltok i dette arbeidet. For plassfolka ble det lange dager under høstonna, de skulle jo først gjøre unna pliktarbeidet på gården, og så etterpå ta sin egen mark.

Når kornet var tatt inn på läven, startet treskingen. Det ble brukt sluggu, som man slo løs kornet fra aksene med. Ofte stod to menn for treskinga med sluggu, og lyden av

slugguene som traff låvegulvet, var en taktfast dunking om høsten. Mange steder ble slugguene også kalt for hungerklubbene. Lyden av disse fortalte også indirekte om sult. Helt til de første primitive treskemaskinene kom til Trøndelag, først på 1800-tallet, ble sluggu brukt.

Treskinga på låvegulvet førte med seg et stort problem, og det var mus og rotter som om høsten kom inn i husa. De kunne gjøre stor skade på kornet. Nedbør, lekket tak og fukt førte ofte til at kornet mugnet, noe som lager giftstoffer. Dette er bekreftet i brevene fra Klæbu til Stiftsamtmann Trampe. Treskemaskinene på sin side kom til Trondheim med oppkjøpere av trevirke fra England. Forseth var tidlig ute med ny jordbruksredskap, han omgikk nok mange med stor og ny kunnskap om de nye redskapene.

Med sold og kasting, ble kornet rensert. En var nøye med rensingen. Kornet ble sortert i fire fraksjoner: 1. Vægeranden (utsæden) som inneholdt det tyngste og beste kornet. 2. Brødkornet. 3. Lettkornet. 4. Svinekornet, som inneholdt agn og ugressfrø (Klokk, 1920).

Vått og fuktig korn ble tørket på egne tørkepanner over ilden, eller på bryggerovner i bryggerhusene og madstuene. Et nitidig arbeid.

Tiltak for å bedre jordbruket

En Plakat med tittelen «Belønninger til Norges bondestand for flid og flittighet for det inneværende år», ble slått opp på landets kirker. Denne var datert Trondheim 12. januar 1803 i anledning Hans majestets fødselsdag, og utgikk 29. januar 1804. For å bidra med å øke avlinger og bedre levekårene for allmuen, kom en rekke tiltak som hvert enkelt ble belønnet med penger. Blant disse kan nevnes eksempler som;

- 20 rdl for jordforbedring Nordenfjeldsk. (eks. grøfting, steinplukking, øke areal av jord).
- 20 rdl for forbedring og rydding av beiteland og husmannsplass.
- 10 rdl for bedre avling i forhold til 1800, 1801 og 1802.
- 10 rdl for dyrking av kålrabi.
- 10 rdl for innsamling av islandsk lav
- 10 rdl for tetting av hus med mose og bjørkenever.
- 10 rdl for anleggelse av humlehave.

Det Kongelige Norske Vitenskabers Selskab ble stiftet i 1760, dets formål var å stimulere til økt produksjon av mat, og forbedre jordbruket. De delte ut priser og medaljer og informasjon om hvordan disse forbedringene kunne skje. Lars L. Forseth d. e. fikk disse utmerkelsene for sitt engasjement for å bedre jordbruket i bygda:

1774: Lars L. Forsæth (1731-1812) fikk Vitenskapsselskaps premie på 50 rdl for Flid og Vitenskapelig jorddyrking (Thaulow, Chr. 1919).

1777: Lars L. Forsæth (1731- 1812) fikk sølvmedaljen at bære.

1811: Lars L. Forsæth (1731-1812) fikk Dannebrogsmedaljen (Sølvkorset) i Klæbu kirke den 31. mars av Stiftsamtman Grev Trampe.

1805: Forsæth d.e. testamenterte 300 rdl til Fattigvesenet i bygda, og ytterligere ble 1250 Rdl. samlet inn i Trondheim via Subskripsjon.

Kulturminner og gjenstander på museet, og korn

På Klæbu bygdemuseum finnes det gjenstander fra denne perioden som var i bruk på plassene og gårdene med tanke på å dyrke korn.

Ard og plog ble benyttet litt om hverandre i årene før 1814. De plogene som var i bruk, var primitive, med veltefjøl i tre. Det var først med industrialiseringen bedre ploger med veltefjøl i jern kom på markedet. Samlinga har en **grindard** (objektnr. TBK 001), den stammer fra gården Tellugen. Denne er trolig meget gammel og er blitt reparert flere ganger. En grindard ble trukket av et trekkdyr, i Klæbu var dette oftest en hest. Bak gikk det en mann og styrte grindarden, noe som måtte være et meget tungt arbeid. Selve arden med fester er i jern, resten består av treverk (selve grinda). En primitivt formet veltefjøl i tre, leder jordvelta til en side. En ard klarte bare å bearbeide de første 10 cm av jorda. Grindarden var utformet slik at den lett kunne demonteres og bæres på ryggen, dette for lettere å frakte den fra teig til teig.

Etter at plyinga var unnagjort, ble det harvet med en **tinnharv**. Samlinga har flere tinnharver, også en med tinner i tre (eldste type). Denne består av en ramme i tre, med tinner festet i fire rekker. Vanligvis hadde disse et sted mellom 40 og 60 tinner, denne har 20. Objektet (objektnr. TBK.00619.) og kommer fra Kvam Brukskunstcenter. Etter harvinga var unnagjort, ble kornet sådd.

Innhøstinga foregikk manuelt med **sigd** og etter hvert bandt man kornband. Det er flere sigder i samlinga, blant annet en gitt fra gården Gjellien. For å kvesse sigden hadde man med seg **hein i et ståkkhus** (kopp), disse bar mannfolka med seg i beltet for raskt å kunne kvesse sigden når den ble skjemt. Det foregikk med at mannen spyttet på hein og kvasset sigden. Det het seg at var den kvass nok, kunne man skjære bort hårene på underarmen.

Kornbandene ble fraktet til tunet med hest og vogn. Var det godvær, lå det ute på tunet for å vente på å bli tresket.

Ved nedbør ble det oppbevart inne på låven. Etter at treskinga var ferdig, gjenstod selve sorteringen. For å lette på dette arbeidet ble det laget **kornharper** (Valen-Sendestad, 1964) etter tegninger som kom til Trøndelag fra England. En slik kornharpe for å skille ut ugressfrø, snerp og agn, var svært kostbar. Kornharpa på museet stammer fra Tulluan nordre (objektnr. TBK. 00617.) Allerede i 1777 finner man den første annonsen i Adressa der en kornharpe selges.

Etter treskinga skulle kornet males. Dette foregikk på bygdas møller. I bygdeboka kan en lese om mølla ved Nordseth fossen og kvern ved Brøttem. Bjørklia eide en halvpart i en kvern, og Nettet hadde egen kvern. Kverna ved Nordseth fossen hadde en kapasitet på 3000 tønner per. år (Reiten, 2007), og dekte et stort distrikt (gårdene nord i Klæbu, Tiller, Bratsberg og deler av Strinda). Stedsnavn som Kvinnbakken langs veien mellom Moen og Nygården forteller om kvern i Litjelva, og murrester etter Forset mølle er synlige. Muntlige kilder forteller om flere kverner i Solemsbekken, som senere skifter navn til Lysa. Under fossen i Langmyrbekken i Målsjøgrenda stod det en kvern, og likedann en kvern under fossen i bekken som kommer fra Sjøla og renner nedover Nidengdalene. I tillegg til kverner/møller drevet av vannkraft, fantes det mindre kverner for å male korn med av kvernsteiner med sveiv, drevet av håndkraft (samlingen har en slik, uten informasjon om opphav).

Dette er en kort artikkel om utsæden og brødkornets betydning for bygda i denne perioden. Forfatter håper dette fører til at mer kunnskap om bygdas jordbruk blir kjent i fremtiden.

Kilder

- Haug, Alfred. 1941. Septemberfrost. (kan leses som ebok på Nasjonalbiblioteket).
- Haslund, S. 1932. Vårt landbruks historie.
- Klokk, O. 1920. Oversigt over det norske Landbruk utvikling siden 1750. Kristiania: I kommisjon hos Erichsen.
- Reiten, Hans. 2007. Kverner og møller i Klæbu. Årsskrift for Klæbu historielag.
- Thaulow, Chr. 1919. Personalhistorie i Trondheim og Omegn. Trondheim: Selskabet. 1910. Gerhard Schönings reise gjennom en del af Norge i de aar 1773, 1774 og 1775 paa Hans Majestets Kongens bekostning er gjort og beskrefen I.
- Valen-Sendestad, Fartein. 1964. Norske Landbruksredskaper 1800-1850 årene. Lillehammer.
- Øverland, O. A. 1913. De Norske Bygdemagasin, Landbruksdepartementet. Kristiania Grøndahl & søns Boktrykkeri.

Muntlige kilder: Martha Grendstad har formidlet informasjon om kvernene i bekken Lysa og Solemsbekken. Klaus Brøttem, sen. ble forespurt om kverner i Sjøbygda. Videre ble Klaus Hjellien fore-

Bygdemagasinet/ kornburet på Prestegården

Magne Skjånes, sønn av tidligere prest Arne Skjånes, ble forespurt av redaksjonskomiteen om han hadde noe informasjon om kornburet (bygdemagasinet). Dette formidlet han i et brev til Martha Grendstad 13. august 2014 fra hans bosted i Vadsø.

Når det gjelder kornburet har ikke jeg så mye å bidra med. Jeg husker at det ble tresket om høsten. Treskeverket stod på kornlåven og ble drevet av Hauinn (Haugum) sin motor som stod nedenfor låvebrua. Hauinn var maskinist. Han hadde smørekanne og smurte noen dråper her og der, og han stakk hånda nedi kjølevannet for å kjenne om motoren hadde rett varme. Mannskap fra nabogårdene hjalp til og to - tre ungdommer hadde jobben med å ta unna kornsekkene etter som de ble fylt opp. De ble båret på ryggen til kornburet og tømt i binger.

Like etter krigen ble taket lekk. Det var jo mangel på bygningsmaterialer på den tiden. Gjenreisinga krevde betydelige ressurser. Taket ble derfor dekket med spon. Det ble felt noen almetrær. Stammene ble kuttet i 25-30 cm lange kubber som ble kokt over den store ovnen i storkjøkkenet. Kubbene ble kuttet i ca. 5 mm tykke skiver, ca. 10 cm bred. Det var vel et av de siste byggene i bygda hvor slik takdekking ble brukt.

Buret hadde to etasjer. I første var det binger hvor kornet ble lagret før det ble kjørt til mølla. Andre etasje husker jeg ikke. Det var vel lagerplass for diverse.

Det hendte at været var dårlig og at kornet måtte høstes før det var ordentlig tørt. Da ble det treska kornet tørket på korntørkeren som var bygget sammen med smia. Den stod like ved buret. Jeg kan ikke huske at det var slik korntørker på de andre gårdene. Den var som en stor rund vedovn, diameter ca. 130 cm, med en skjerm rundt. Kornet ble skyflet rundt med en håndskrape for at kornet ikke skulle bli brent.

At det skulle være nødvendig å rive kornburet og smia/korntørkeren går over min begripelse. Det var eldgamle bygninger som gjorde gården komplett.

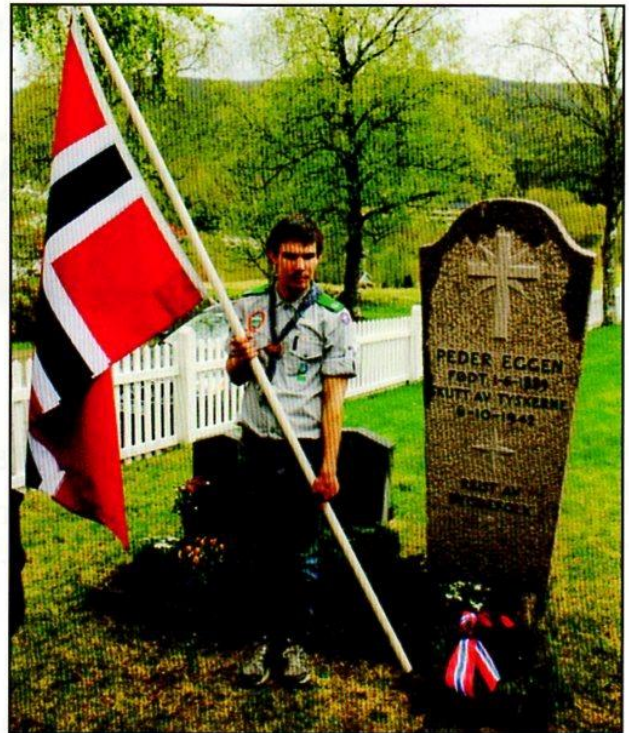
17.mai-arrangementet 2014

Tekst og foto: Arne Kristiansen

I forkant av den tradisjonelle minnemarkeringen for gudstjenesten 17. mai, var det planting av et almetre. Bakgrunnen er at det for 200 år siden ble plantet flere almetrær i området mellom prestegården og kirken. Disse ble plantet i årene 1812 til 1828 av Ole Iversen Eggen som var husmann under prestegården. Ole kom fra Evjen i Orkdal. Tradisjonen forteller at han hentet almene oppe i Hyttfossberga.

Ett av de gamle trærne står igjen i dag. Til minne om grunnlovsjubileet ble ei ny alm plantet, "Eidsvolls-alm". Eivind Unsmo hentet dette treet fra Hyttfossberga, og historielagets tidligere leder Kåre Haugen og Menighetsrådsleder Nils A. Grendstad plantet det ved prestegården.

Tradisjonen tro ble det før gudstjenesten 17. mai holdt en minnemarkering ved Klæbu kirke. Dagen startet med kransepåleggelse på gravminnene til våre to eidsvollsmenn, Lars Larsen Forseth og Jacob Hersleb Darre, samt på minnesteinen etter Peder Eggen som ble henrettet under krigen. Speidere fra Klæbu markerte minnestedene med flagg.

Klæbu mannskor og Klæbu musikkorps deltok i minnemarkeringen for gudstjenesten.

Festgudstjeneste og avduking

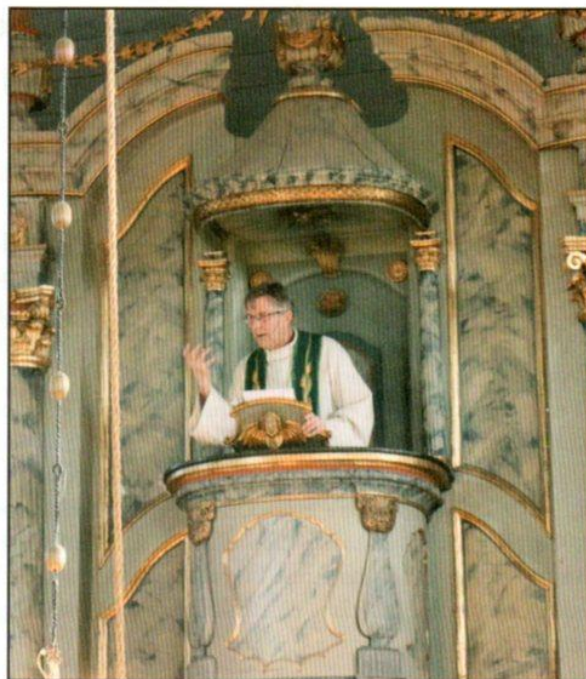
Tekst og foto: Tore Steen

Søndag 2. mars 2014 var det festgudstjeneste i en fullsatt Klæbu kirke, med deltakelse av kulturskole, barnegospel, konfirmanter, biskop, prost, ordfører og hele staben i Klæbu menighet.

Ordfører Jarle Martin Gundersen holdt en innledning før gudstjenesten begynte. Biskop Tor Singaas holdt dagens preken, som hadde en god del historisk innhold. For anledningen ble prekestolen over altertavlen benyttet, noe som satte en ekstra spiss på gudstjenesten. Barna og ungdommen var også flott representert med sang av Klæbu barnegospel, dirigert av Odd Erik Stendahl, konfirmanter bidro gjennom praktiske oppgaver og kulturskoleelever hadde musikalsk innslag under ledelse av Svend Arne Sørum.

Klæbu kirke var valgkirke i 1814, og ut fra dette, ble en minneplakett gitt av Riksantikvaren og Riksarkivaren avduket etter gudstjenesten. En kopi av fullmakt fra valgene til Riksforsamlingen i 1814 ble avduket i våpenhuset. Historielaget hadde på forhånd bidratt med å henge opp disse minnene.

Etter gudstjenesten var det kirkekaffe på Kulturhuset, der Klæbu kommune stod for servering. Her ble det flere innslag, blant annet med kåseri om temaet 1814, ved Ivar Skei.

En engasjert biskop Tor Singaas holder preken fra den originale prekestolen i kirken.

Klæbu barnegospel under ledelse av dirigent Odd Erik Stendahl.

Avdukingen av minneplaketten utenfor Klæbu kirke ble utført av ordfører Jarle Martin Gundersen og biskop Tor Singaas.

-Viktig å kjenne bygdas historie

Av Kristine O. Stene Foto: Line Eldegaard, Klæbuposten

Grunnlovsjubileet var sentralt på den årlige revyen til Tanem skole 10. februar 2014. Jubileet var tema for 7.trinns innslag, og som en rød tråd gjennom hele revyen var konferansierene Simen og Mina for anledningen forvandlet til Darre og Forseth på vei til Eidsvoll.

Personalet på skolen gjennomfører idédugnad i god tid før revytemaet skal velges. For denne revyen var det derimot klart allerede før dugnaden at 200-årsjubileet for 1814 måtte være sentralt, forteller skolens rektor, Anne Furseth.

- Hvorfor var det så klart?

- For det første er det et nasjonalt jubileum som vi er opfordra til å markere i skolen. Men spesielt viktig er det å fokusere på jubileet siden to av utsendingene kom fra Klæbu. Vi har etterkommere etter Lars L. Forseth blant oss, og Forset-gården med den Eidsvoll-inspirerte låna ligger jo like i nærheten, svarer Anne Furseth – og legger til: - Vi ønsker å formidle at «våre» eidsvollsmenn var forstandige, framsynte menn.

Skolene i Klæbu tar også inn andre tema fra Klæbu i undervisninga, spesielt i den tradisjonsrike «Klæbuuka» i juni. Lokale plante- og dyrearter, veier og samferdsel, gam-

le skolekretser og arbeidsliv er tema. Skogeierlaget arrangerer skogplanting med 5.trinn denne uka, og med hjelp av medlemmer i Klæbu historielag gjennomføres «Den kulturelle skolesekken», et flott opplegg for 4.trinn på Teigen bygdemuseum.

- Hvorfor er det viktig at elevene får kjennskap til bygda og bygdas historie?

- Det er her vi bor, og vi må kjenne til nærmiljøet vårt! Gjennom underholdningsbransjen, PC-spill osv blir dagens barn og unge mer internasjonalt enn lokalt fokusert. For mange virker det nok mer spennende å oppsøke byen eller City Syd enn sitt eget nærmiljø. Her har skolen en plikt i å bidra, mener Tanemsrektoren, som har stor tro på at skolen kan gjøre en forskjell, - i godt samarbeid med lokale ressurser som f eks historielaget.

- På den årlige turen til Hyttfossberga, har vi hørt elever utbryte at «dette stedet skal jeg jammen vise mamma og pappa også». Slik sett kan ungene bidra til å opplyse foreldrene sine! Det er verdifullt i en innflytterkommune der mange av foreldrene ikke har kjennskap til lokal geografi og historie selv.

Darre og Forseth for en dag:

Mina Larsen og Simen G Brå i 6.trinn var konferansierer på Tanemsrevyen 2014. I rollen som Darre og Forseth, loset de en hel Klæbuhall nedover til Eidsvoll innimellom de andre innslagene.

Gjennom flere uker med øving og finpuss, fikk de øynene opp for at turen til Eidsvoll for 200 år siden var en lang, - men veldig viktig reise!

Historien om Klæbus eidsvollsmenn var i utgangspunktet en ukjent historie for dem, men de synes det er artig at to av de 112 som deltok på Riksforsamlingen i 1814 kom fra Klæbu.

Våre Eidsvoldsmenn

(Mel: Vi ere en nasjon vi med..)

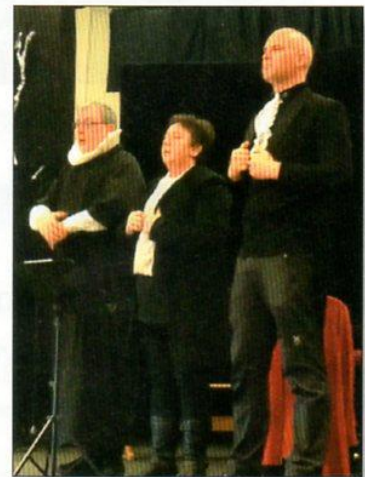
Tekst: Åse Kleven

Fra Klæboe og fra Orkedal kom vi, tre hedersmende.
Fra Søndre Trondhjems Amt, i sal, var vi de tre utsende.
Langt over Dovrefjell vi red til hest i åtte dager ned
til dette sagnomsuste sted, i Eidsvolds vakre lende.

Nei, har de sett så vakker hall? Den rene fryd for øyet.
Om de der nærmest vegg skal få "riksdagsfnugg" i tøyet.
I Eidsvoldsbygningens vakre rom, står nesten hele vegg tom.
Hvor er det maleriet som har alle mend fornøyet.

Herr Rambeck har i Orkedal, sitt sorenskrivervirke.
Og sokneprest Herr Darre's kall, det er i Klæboe kirke.
Så er Herr Forset bonde, han, om dog han svært så meget kan
som klokker og som bygningsmand er en person med styrke.

Så skulle Falsen foreslå en lov så overdådig.
Den turde ingen endre på for ikke fremstå grådig.
Men sagtens ingen bonde bør få underskrive loven, før
to embedsmend, seg hør og bør. Som tredje, allernådig.

Sangen ble skrevet og framført av medlemmer av teaterlaget Håssåsig.

Har du endret adresse?

Klæbu Historielag vil oppfordre medlemmer til å gi beskjed om adresseendringer.

Post: **Klæbu Historielag, postboks 10, 7540 Klæbu**

Epost: **kasserer@klabuhistorielag.no**

PÅ TUR TIL "EIDSVOLL 1814"

Eidsvollsbygningen i all sin stas. Hele bygningen med 3 etasjer er pusset opp til grunnlovsjubileet.

Av Alf Steinar Tømmervold og Ragnar Thesen

Endelig var dagen kommet. Endelig kunne 49 "1814-interesserte" klæbygger sette kurs mot Eidsvoll, - ikke med hest og slede som Klæbus representanter for 200 år siden, - men i en moderne Nettbuss.

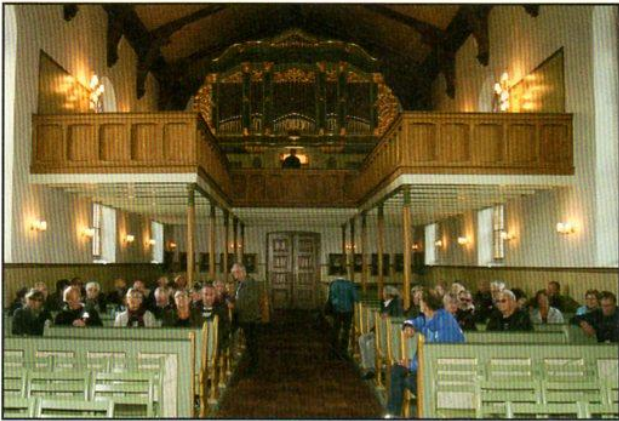

Lydhøre klæbygger på benken inne i rådssalen der våre eidsvollsmenn forhandlet seg frem til vår Grunnlov i 1814.

Med toppmotiverte "turister" om bord - ble den 44-mil lange strekningen Klæbu-Gardermoen (via Østerdalen) tilbakelagt fredag 10.oktober. Kun med et "matinntak" på Hanestad vertshus + et par andre nødvendige pauser, kom vi seint fredag kveld til vårt "krypinn" på Rica Hotell like ved Norges største flyplass.

Hovedmålet for turen var, som allerede antydnet, jubileumsstedet Eidsvoll med den nyoppussede Eidsvollsbygningen. Her hadde klæbyggene Lars Larsen Forseth og Jacob Hersleb Darre i 1814, som to av de 112 utvalgte representantene, deltatt i utformingen av Norges grunnlov.

Årets «utsendte» klæbygger fikk absolutt «valuta for pengene». Med strålende høstvær lørdag 11.10. som en flott ramme, ble vi guidet gjennom Carsten Ankers gedigne

Inne i Eidsvoll kirke fikk vi en minikonsert på det nye orgelet oppe i bakgrunnen.

hovedbygning. Vi fikk en interessant og samtidig morsom orientering om «mye og mangt» av det som hendte disse viktige dager for Norges selvstendighet. Vi fikk et godt innblikk i hvordan eidsvollsmennene levde; - ikke bare i forbindelse med selve grunnlovsarbeidet, men også bl.a. hvilken kost og drikke som ble servert/fortært.

Mens lunsjen ble servert på Nebbenes kro, fikk vi besøk av John Egeland, leder i Eidsvoll historielag. Han ble med bussen på en runde til den gamle tingplassen for Eidsivatinget og Eidsvoll kirke hvor eidsvollsmennene startet og avsluttet samværet på Eidsvoll vårdagene 1814.

Som en ekstra bonus stakk vi på hjemveien innom Hedemarksmuseet (fjøset) og Domkirkeruinene

Prøysenstua som er heimen til Alf Prøysen og husmannsplassen han vokste opp på. Klæbygger er på vei inn til en interessant guiding der vi fikk høre om Prøysens familie, oppvekst og dikt-erliv.

på Hamar. I tillegg stanset bussen ved Alf Prøysens fødested og det nyåpnede Prøysenhuset. Under relativt «åpen himmel» denne dagen fikk vi høre litt om vår folkekjære trubadur og forfatter som ble født for 100 år siden.

Med retur opp Gudbrandsdalen fulgte vi, om ikke helt nøyaktig, reiseruten til Forseth og Darre. Kanskje de også stoppet på Dombås, ikke vet vi, men de 49 nå mer kunnskapsrike bussturister enn for to dager siden – inntok turens siste måltid på Frich's kafeteria før turen over Dovre og hjem til Klæbu.

Og: Som vanlig på alle turer med Klæbu historielag, satt Torbjørn Lium bak rattet.

Inne i Domkirkeruinene på Hamar ble vi ledet av en kvinnelig guide som demonstrerte akustikken med flott vise-sang.

Vi fant knakken!

Av Grethe Fredriksen Foto: Elisabeth Engen

Kulturukas utstilling i Seminarplassens Galleri N°1 var i år resultatet av et samarbeidsprosjekt mellom kunstnerne og Historielaget. Hele Klæbu ble invitert til å hente fram knakkene sine og vise dem, og i utstillinga fant man de over 100 innkomne bidragene lekent og kunstnerisk presentert.

Vi ønsket med årets tema å sette fokus på denne ofte brukte men også oversette hjelper i hverdag og arbeid. Og vi fikk inn veldig mange varianter: Fra barneknakk og kjøkkenknakk til fjøsknakk og stasknakk. Splitter nye stod side om side med gamle, gode, - den eldste var ca. 300 år gammel.

Språkforsker Tor Erik Jenstad åpnet utstillinga med et frodig kåseri over det gamle dialektordet knakk. Det var

fullt hus og latteren satt løst. Utstillinga har vært godt besøkt, og skoleklasser har fått omvisning på et tema som kan åpne for forståelse på mange plan: lokalhistorie, arbeidsliv og hverdagsliv, tekniske løsninger, materialbruk og estetikk.

Knakk m. broderi, laget av Eivind Husby Slyngstadli (11 år). Julegave til besteforeldrene i 2002. Dette er et skolearbeid, og han har brodert trekket selv. Norgesflagget passer godt i jubileumsåret.

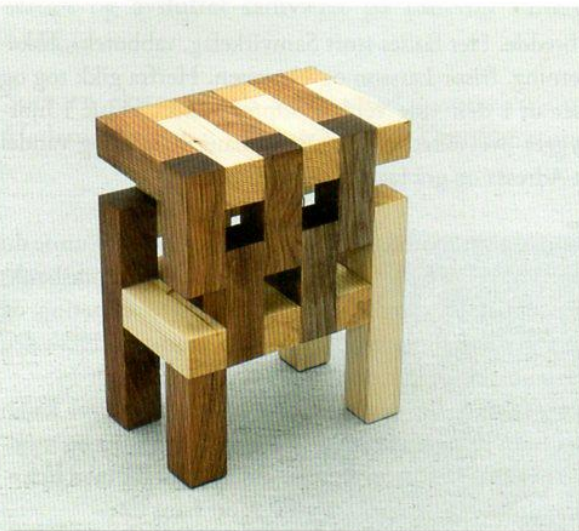
Laget av Arne Grendstad sen. i ca. 1930. Brukt som melkeknakk på Lysklett Nordre til ca. 1975.

Kjøkkenknakker brukt på Eggan, senere på Byavollen. Laget på slutten av 1940-tallet på Storvolden.

Skomakerknakk fra Nordseth Vestre (en gård som ikke er mer). Gave til Klæbu Bygdemuseum fra Østhus. Denne knakken vitner om et langt liv, den er reparert flere ganger.

Knakk laget av Errol Fyrileiv i 2014. Laget av kirsebær-tre og furu, voksolje. Denne knakken ble til da Errol tømte en hel del treklosser på gulvet. Sammen med barna kom designet frem.

Barneknakk som tilhører John Lium. I bygda var det vanlig å snekre barneknakker til barna i det de begynte å gå. Mulig det hadde med at gulvene var kalde, og at man på denne måten lærte barna å sitte på knakk i stedet for gulvet.

INNFLYTTEREN ...

deltar i det vanlige handelsliv, og blir mobil.

Av Kai Nordseth

Som innflytter på Tulluan uten kjøretøy i de tidlige 70-åra fantes store begrensninger i å kunne nyte handelsstandens mangfoldige fristelser. Vi var avhengig av kjøpmann Bjørklimarks sortiment innenfor mat, enkel jernvare og gaveartikler. Utvidet lokalhandel var prisgitt Klæburutas passeringer på Tulluan eller Lappen. Eksotiske varer fra E. Holthes Eftf. (dagligvarer med jernvare i kjelleren) og Ole Devle (daglig- og ferskvare) kunne bare benyttes til rask bæreposehandel før bussen gikk.

... eller at vi smisket oss til en tilfeldig bilskyss.

Vi selv var i nær familie med Eskild Bjørklimark Handel og dermed moralsk forpliktet til å nytte butikkens tjenester. Dessuten var det kjente og trivelige butikkdamer der; hele betjeningen var godt drillet i lokalbefolkningens vaner og forbruksmønster. En hektisk dag jeg skulle handle middag falt jeg pladask for en fiskepudding jeg brakte til kassa. Eskild utbrøt umiddelbart at den kunne jeg ikke kjøpe: «Sissel handla feskpudding i går!». Samvirkelaget på Hyttfossen lå i utkanten av vår aksjonsradius; Kåre Moen på Brøttem, Aune på Lysklett, og Kjesbu / Kokaas på Tanem kunne like gjerne ligget i Angola! Lokale kjøpmenn var rimelig assorterte til å dekke allmuens behov for daglig brød og enkle bursdagsgaver, mens mer substansielle varer krevde tur til byen ... eller Heimdal!

Heimdalsturen var gjerne en heldagsforeteelse: tidlig opp, vask og oppfløing av hele husstanden, brødskive på fjøla, og deretter ut på veien for å entre 9-ruta. Bussen var oftest full av fin-striglede og handlelystne sambygdinge; noen skulle til doktor (Pedersen eller Gilje), noen til optiker og urmakere, alle hadde «ærend», ... de mest nytelsessyke skulle helt til byen. Vel framme brettet handelsmetropolen seg ut i

full bredde. Her fantes stort Samvirkelag, «abbotek», fiskeforretning, frisør Larsson og Narvesen. Herfra gikk tog og busser ut i den vide verden. Oppe i andre etasje i hjørnebygget overvåket lensmann Asphaug handel og vandel iført Adressa og grå lagerfrakk med belte.

Dersom du var moteslave med hang til siste nytt, kunne du besøke Vold eller helst «Krusjhank» (Svanhild Cruikshanks mote paradiset). Der fantes alt i dame- og herreekvipering, og i tillegg verdens flinkeste ekspeditør. I samme øyeblikk den forsagte mannlige kunde mumlet fram sitt ærend: «skjort' / bukse / genser ... dress» hadde den yngre karen tryllet fram plagget i korrekt størrelse, farge, snitt og modell fra hyllene. I mine mange års senere kontakt med herrebekleddningsbransjen har jeg aldri møtt hans like.

Med hendene fulle av pakker og bæreposer etter vellykket handel, toget vi til sist inn på kafeen; søstrene Tulluans oase med stålrørsmøbler og plastblomster. Her kunne du få kaffe og vaffel, Solo og brødskive med speilegg og karbis: itj'no kanapeer, bag-U-etter eller cup-cakes der i gården nei! Her henslepte vi ventetida med å søle på bordene og

sladre med / om annen Klæbygg på handletur til Heimdal. Var vi ekstra heldige, foresto superbussen fra Klæburuta hjemtransporten: hvit / oransje på utsida, klappedører med glassfelt i full høyde, blå seter i rullepøsemønster, ekte skai ... vakkert!

Apropos transportmetoder: bodde du på Tulluan med full familie, måtte du ha bil! Vårt første eksemplar ble innhandlet fra sagbrukseier / onkel Smistad på Bromstadsaga for en svært billig penge. Dette var en Moskvitsj («mackbus» på opprinnelsesspråket) 1957-modell, sideventilet motor, 30 «hæst». Instruksjonsbok og dashbord var på russisk, bilen hadde sikkert blitt levert med tolk opprinnelig. Den var mattgrå, høy og smal med russiske originale stive helårsdekk («helårsdekk» = like dårlige både sommer og vinter.) Bilen tjente for så vidt familiens behov bra, men den åt toppakninger. Vi skiftet og skiftet, men motortoppen ble aldri tett. Etter et par måneders bruk sivet påny duften av svidd hønsebuljong (kjølevæske) opp gjennom varmeapparatet: forestående nytt skifte av toppakning og ofte topplokk. Kollega Arne Knudsen ved Sørborgen tok innflytteren under sine beskyttende vinger. Som troende kommunist var han overbevisst om «mackbus'ens» foretreffelighet, og utallige justeringer og småreparasjoner ble utført hjemme på salongbordet med Friheten som underlag. Han hadde «mackbus» selv, og vi var skjønt enige om at M'ene var j--- gode å sitte i!

Etter at Moskvass sønn ble stedt til hvile på Søberg, kom det Folkevogn og etterhvert Mazda på gårdsplassen. Bobla ble en trofast partner i et mangeårig kjæresteforhold, men

som litterær stjerne var den fullstendig uinteressant; den bare gikk og gikk uten problemer. Mazda'n var også ganske driftsikker, men hadde alvorlige «hudproblemer». Fargen «Golden Metallic» i utallige sjatteringer, ble etterhvert utkonkurrert av snikende rustflekker. Tålmodigheten brast en vakker søndag da jeg skulle fjerne en lite boble på bildøra. Jeg slipte og slipte; brukte kvadratmetervis med smergel-papir, men synet av blankt metall uteble: bare svart porøs gorr ... var'n laget av støpjern? Tilstutt så jeg både Ståggån og børterelva gjennom slipestedet: nå skulle rustholken fra Hiroshima i «solens land» ut av slekta!

Neste bil kom som innbytte etter japsen; en «Pisjå» 304 («Pøsjø» hos frankofile, «peugeot» hos dem som tok original-logoen alvorlig). Normalt var Peugeot et tillitvekkende bilmerke, men vårt eksemplar måtte hatt ekstreme fødselsproblemer. Den hadde tynne ubalanserte tråsykelhjul, tuberkuløst el-anlegg og utallige andre skavanker. Når forgasseren i motorrommet var det montert en diger metallkladd. Ingen visste hva kladden var; det mest kvalifiserte tipset kom fra en mekaniker hos Prøven Bil: kunne det være et ekstra sandfilter for ørkenkjøring!?

I løpet av vår korte karriere som eiere skjedde følgende:

- Forsetet falt sammen i full fart ned Okstadbakken; jeg ankom arbeidet på Sluppen med krampe og sterke magesmerter. (Bilskaden ble reparert med utvalgte rørdeler fra K.Lund)
- Ved bruk av bilradioen tentes også nødblinkersen; denne var ellers steindød.
- Generatoren sluttet å fungere på en lengre ferietur; løsningen ble utforbakkeparkering eller springstart! Jeg ser enda for meg yngstemann Lars' tordenfjes i baksetet etter vellykket dytting på Aulestad; Bjørnsons bosted hvor dikteren skrev «En glad gut».
- Etter et hissig forsøk på døråpning en frostkald morgen, sto Sissel igjen med hele dørhåndtaket i neven: nå var det nok!

Franskmainn' endte som spiker (sikkert krokete og vrange, de også), og etterhvert kom en lang rekke andre biler, men disse var itj'no for et historisk skrift ... knapt nok overnevnte heller!? Jeg takker for muligheten som utagerende bil-freak til å framstille Tullus-klæbyggens handels- og transportliv på 70-tallet; det er faktisk allerede 40 år siden ... Gud som tida går!

Hilsen den mobile innflytteren.

Boligfelt i Klæbu: - Haugamyra

Av Asgeir Gunnes

Haugamyra er en del av eiendommen/gården Torven, gnr. 20, bnr. 1, som i planleggings- og utbyggingsperioden var eid av Kjell Ulstad. Utbyggingen av det opprinnelige feltet Haugamyra foregikk i tidsrommet 1973-1979.

Klæbu kommune hadde i begynnelsen av 1970-åra ingen generalplan for disponering av kommunens arealer. Det ble derfor oppnevnt et utvalg med representanter fra kommunen, bondelaget, skogeierforeningen og grunneierlaget som i fellesskap pekte ut passende arealer til boligbygging og næringsvirksomhet i kommunen.

Området mellom Grubbhaugen/Valstadhaugen i nord og Torvmarka i sør, og mellom Lauvåsen i øst og skråningen ned mot Nidelva i vest, ble vurdert som et godt areal for boligbygging med sentral beliggenhet i forhold til skole og bygdesentrum, samt kollektivtransport.

Etter at området var klarert som mulig boligområde, tok grunneieren kontakt med Klæbu kommune (Kk) og ferdighusfirmaet Block Watne Hus A/S (BWH) på Støren for å prøve å få til et samarbeid om planlegging og utbygging av feltet. Resultatet ble at partene gikk inn for å satse på en totalentreprise, dvs. at BWH fikk i oppdrag å utarbeide reguleringsplan og bebyggelsesplan samt planlegging/prosjektering/bygging av veger og VA-anlegg. I tillegg skulle BWH ha leveranse og bygging av boligene på feltet. Kk skulle overta drift- og vedlikehold av veger og VA-anlegg når disse var ferdigstilt og tatt i bruk. Kk fikk også rett til å tildele halvparten av tomtene til aktuelle tomtesøkere, mens grunneieren kunne tildele den andre halvparten. Avtaler om samarbeidet mellom partene ble inngått i 1971/72. BWH engasjerte arkitektfirmaet Per Olav

Voll AS (nå Voll Arkitekter AS) til utarbeidelse av regulerings- og bebyggelsesplan, mens prosjektering av veg- og VA-anleggene ble satt bort til konsulentfirmaet Kommunalteknikk AS.

Da det var stort behov for å bygge et renseanlegg for kloakk fra både Finnmyra og Hallsetheimen i tillegg til Haugamyra, hadde Kk planer for bygging av Ostangen renseanlegg, men pengene manglet. Da ga BWH tilsagn om lån til kommunen slik at bygging av renseanlegget kunne settes i gang raskt for å unngå forsinkelser i oppstart av boligbygginga på Haugamyra. Renseanlegget ble satt i drift i 1972/73.

Opparbeiding av veger og VA-anlegg startet høsten 1973 etter at regulerings- og bebyggelsesplan samt prosjektering av infrastruktur var godkjent av Kk. Maskinentreprenørene Dovre Entreprenør A/S og Veibygging A/S, som var engasjert av BWH, startet med opparbeidelse av Torvmarkvegen fra fylkesveg 921 (Fv 921, nå Tanemsbruvegen) og sørover. Deretter kom Lauvåsvegen, og så fulgte Vinteråsvegen og Skomakervegen. Deretter Valstadmyrvegen og Haugamyrvegen som ble koplet sammen med eksisterende, gammel veg fra Fv 921 opp til eldre boliger mellom Fv og Haugamyra. Klokkarvegen og tverrforbindelsen mellom Torvmarkvegen og Lauvåsvegen kom til slutt. Det ble også bygd tunnell under Fv 921 med tilhørende gangveger på begge sider for å gi skoleelever og andre en trygg kryssing av Fv 921.

Boligbygginga startet med rekkehuset lengst nord i Skomakervegen i 1973/74. Det ble også startet bygging av enebolig i Lauvåsvegen i 1974, og utover 1974/75 ble det satt i gang bygging av flere rekkehus og eneboliger på feltet. Men kommunen kunne ikke tillate bygging av et ubegrenset antall boliger pr. år, da det var begrenset plass på skolene. Det var stort sett unge familier med mindreårige barn som etablerte seg på Haugamyra, og dette førte til press på Kk for utvidelse av skolekapasiteten. Derfor ble det satt ei grense på ca. 30 boliger pr. år, og denne utbyggingstakten ble holdt i omtrent fem år fram til 1978/79. Da var det opprinnelige feltet Haugamyra fullt utbyggt med 140 enheter. Men så ble høyspentlinja gjennom området flyttet vestover og ut av feltet i 2009/10, og da ble det båndlagte arealet mot vest mellom Vinteråsvegen og Valstadmyrvegen åpnet for boligbygging. Her er det nå 20 leiligheter i Haugamyra park med adkomst via stikkvegen Finnsvegen fra Vinteråsvegen. Disse leilighetene ble innflyttingsklare sommeren 2014. I østre enden av dette arealet ble det for 4-5 år siden bygd 10 rekkehusleiligheter med adkomst fra Valstadmyrvegen. Dermed er antallet enheter på Haugamyra økt fra opprinnelig 140 til 170 iløpet av 40 år.

Etter 1970 var det slutt på slitet med håndgraving av hustomter, men på de delene av Haugamyra hvor eneboligene ligger, ble det utført mye egeninnsats med muring av grunnmurer og arbeid inn- og utvendig på hus og tomt. Her traff naboer hverandre og kunne yte gjensidig hjelp når det var ønskelig. Dermed oppsto godt naboskap som har gitt godt bo-miljø og stabil bosetting fra starten av og til i dag. De fleste boligene ble bygd i samsvar med Husbankens regler for areal og standard, og det var nøktern standard uten fliser og parkett, men tomtene var romslige.

Et boligområde skal ha et navn og likeså vegene i området. Navn ble bestemt av grunneieren og arkitekten. Navnene er stort sett knyttet til naturgitte forhold, men også til personhistorie og eiendomsforhold. At Haugamyra skulle få dette navnet var egentlig ingen selvfølge, da det ikke var ei myr i området med dette navnet. Derimot het myra, i nordenden av feltet, Valstadmyra som ga opphav til Valstadmyrvegen. Valstadnavnet skriver seg fra en tidligere eier av eiendommen Grubbhaugen, Ole Olausen Valstad, f. 1848 i Vuku i Verdalen. Han var skomaker og en sær god bassanger. (Klæbuboka bind II, s. 179-180). Eiendommen ble etter han ofte kalt Valstadhaugen. Plas-

sen eies i dag av Ole Fosseide, sønn av Halvor Fosseide, f. 1891 i Rindal, d. 1938, og hustru Kjerstine, (1893 - 1967). Halvor kjøpte Valstadhaugen i 1919. (Klæbuboka bind II, s. 180) Stedet har i gamle dager også blitt benevnt Sørborgtrø og Lilleuggelhaug. Som en ser av de forskjellige navnene på eiendommen, går "haug" og "haugen" igjen som del av navnet. Etter hvert har navnet blitt forenklet til bare "haugen" eller "hauga" som så er kombinert med "myra" fra Valstadmyra. Dermed står en igjen med Haugamyra. (Se også avsnittet om Skomakervegen).

Hovedadkomsten til feltet er Torvmarkvegen som går fra Fv 921 og sørover. Fra krysset med Vinteråsvegen og sør til mellom nr. 7 og 9 følger vegen samme trase som den gamle vegen til småbruket Torvmarka, derav navnet.

Haugamyrvegen som går fra Skomakervegen og helt ned til Fv 921 ved Sørborgen skole, er opprinnelig den nordlige delen av den gamle vegen til Torvmarka. Men den var også adkomstveg til den eldre bebyggelsen mellom Fv og Haugamyra. Vegnavnet er kanskje en hentydning til at dette er forbindelsen fra Fv og opp til "myra" ved Skomakervegen. Den opprinnelige, gamle vegen gikk fram til der Vinteråsvegen tar av fra Torvmarkvegen, og derfra over til østsida av Vinteråsen og fram til Torvmarka, jfr. beskrivelsen for Torvmarkvegen.

Vinteråsvegen tar av fra Torvmarkvegen og skjærer seg gjennom Vinteråsen, derav navnet, ned mot Skomakervegen og videre vestover myra og sørover langs kanten av hellinga ned mot Nidelva.

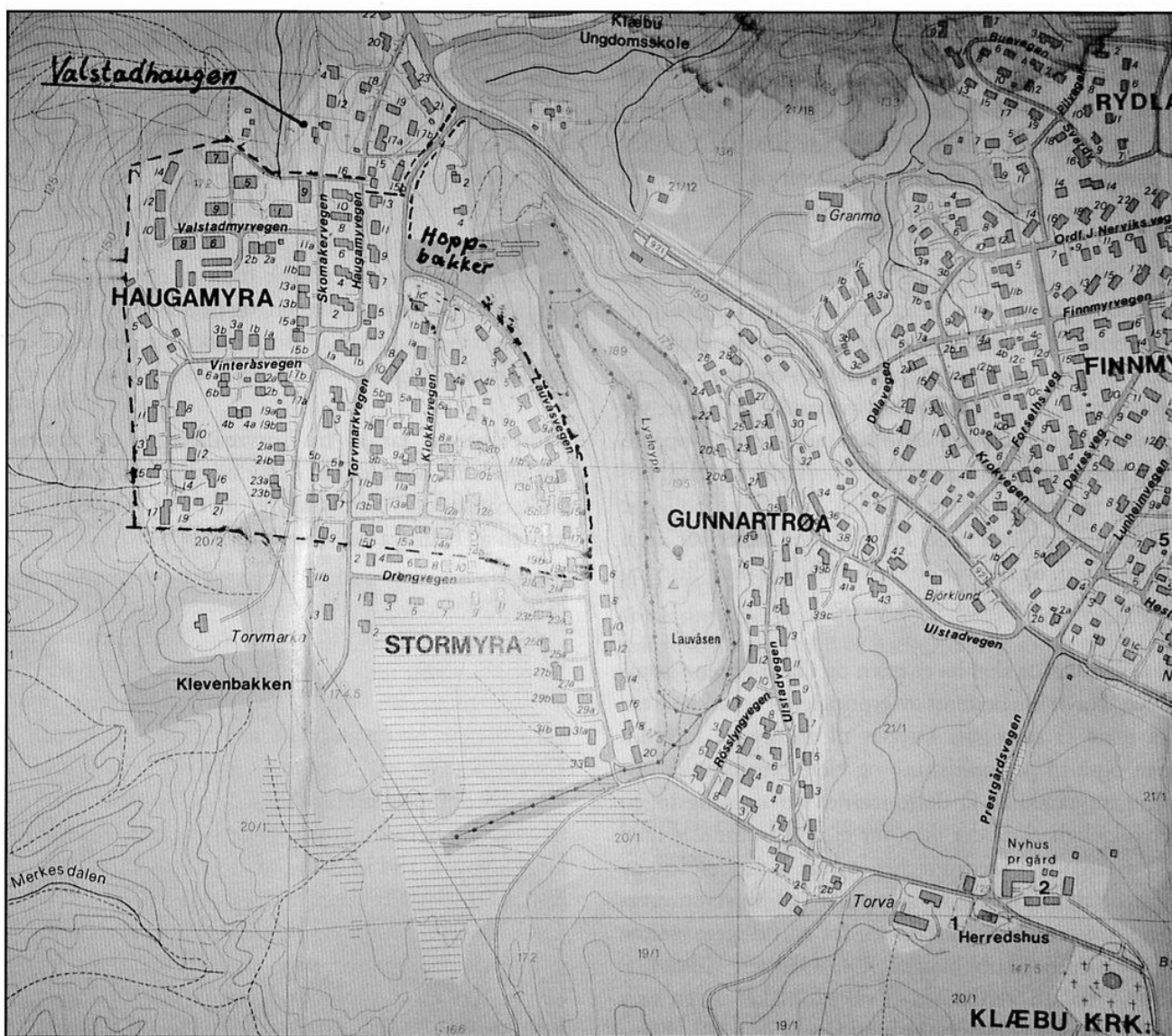
Skomakervegen går fra Grubbhaugen/Valstadhaugen (Sørborgtrø, Lilleuggelhaug) i nord til grensa mot Stormyra i sør, opprinnelig helt fram til Torvmarka før utbygginga av Stormyra. Navnet kommer av at det tidligere har bodd skomakere både på bruket i Torvmarka og på Grubbhaugen/Valstadhaugen. (Se avsnittet om navnet Haugamyra). I Torvmarka bodde to generasjoner skomakere, først husmann Bardo Olsen Høyby, f. 1845 i Selbu, d. 1902, og hustru Beret Roaldsdtr. Sørborgtrøen, f. 1837, d. 1907. Deretter deres sønn Ole Andreas Torvmark, f. 1866, d. 1939. Ole kjøpte Torvmarka, som ble skilt ut fra Torven, i 1918. (Klæbuboka bind II, s. 197-198). Ole var gift med Marie Iversdtr., f. 1876, d. 1917. De hadde i alt ni barn hvor den sjettede i rekken, Karl Olsen Torvmark,

f. 1909, d. 1985, var utdannet skomakermester. Han kjøpte Granmo, gnr. 21, bnr. 16, i 1934 og begynte som bureiser. Han giftet seg i 1935 med Gudrun Halvorsdtr. Fosseide, f. 1913, d. 2003. (Klæuboka bind II, s. 220). Hun var eldste barn av Halvor Fosseide og hustru Kjerstine som kjøpte Valstadhaugen i 1919. Med grunnlag i ovenstående kan det sies at det går en rød tråd mellom skomakerne i Torvmarka og Grubbhaugen/Valstadhaugen (Sørborgtrø, Lilleuggelhaug) i og med to giftermål i familiene knyttet til de to eiendommene. Dermed er det særdeles passende med navnet Skomakervegen.

Bakgrunnen for navnet Klokkarvegen som går sørover fra Lauvåsvegen, er "klokkarstien" som var betegnelsen på den stien klokkerne fra Forseth fulgte på sin veg fra

Forseth til Klæbu kirke og tilbake (Klæuboka bind II, s. 407-411). Stien gikk fra kirka og opp dagens Vinterlebakken og langs vestsida av Lauvåsen til ca. der tverrforbindelsen fra Lauvåsvegen til Torvmarkvegen går i dag, i sørenden av Klokkarvegen. Videre langs grensa mellom Torven og Torvmarka og så gjennom skogen ned til Nidelva hvor robåt ble brukt over til Tullbekken. Derfra bakkene opp til Forset. Men stien ble også senere benyttet av Karl Gunnarsen Ulstad, f. 1873, d. 1939, som var eier av Torven og lærer ved skolen i Forsethdalen i 20 år fra 1912 til 1932. Han var også bl.m.a. kirkeverge og ordfører. (Klæuboka bind II, s. 195).

Lauvåsvegen går fra Torvmarkvegen og langs vestsida av Lauvåsen som naturlig nok er opphavet til

Utsnitt fra Adresse- og friluftskart, målestokk 1 : 7500 utgitt av Klæbu kommune 1997.

vegnavnet. Før nåværende Fv 921/Tanemsbruvegen ble bygd fra Hesttrø/Strøket til Tanemsbrua i 1926, gikk en bygdeveg fra Haugdalen oppover forbi kirka og Torven og videre etter dagens Vinterlebakken til vestsida av Lauvåsen og langs denne ned til Sørborgen og videre via Lilleuglen og ned til Tanemsbrua. Denne vegen ble nedlagt "til interessertes bruk" da nyvegen kom, og på folkemunne fikk strekningen på vestsida av Lauvåsen tilnavnet "kjærlighetsstien". Etter sigende skal flere unge par i Klæbu ha benyttet gammelvegen til romantiske utflukter som i noen tilfeller førte til ekteskap.

Valstadmyrvegen har, som nevnt foran, sitt navn fra Valstadmyra sør for Valstadhaugen.

Under utbygginga av Haugamyra ble det etter initiativ fra entreprenørene og grunneieren bygd hoppbakker i Lauvåsen. Bakgrunnen var at entreprenørene hadde behov for fyllmasser til vegbygginga på feltet, og det førte til et populært skianlegg med sentral beliggenhet til glede for mange barn og ungdommer i bygda. Det

viste seg snart at bakkene ga oppblomstring av hoppporten i Klæbu med flere markante utøvere som resultat.

For de relativt få som har solgt sine boliger, har det vært enkelt å finne kjøpere, og prisene tyder på at det er selgers marked på Haugamyra. Det er fullt forståelig, da området er sentralt beliggende i forhold til skoler, barnehager, kollektivtransport og lysløype, og med rimelig avstand til butikker, kjøpesenter og kulturtilbud. Dessuten ligger feltet godt skjermet fra hovedveg og trafikkstøy og uten gjennomgangstrafikk. Det gir gode livsvilkår for beboerne. Med andre ord: et meget bra sted å bo for unge og eldre i nær kontakt med natur og med gode tilbud av alle slag.

Kilder:

Kjell Ulstad
Kåre Haugen
Klæbuboka bind II

Forslag til bevaringsplan for Klæbu kirkegård – middelalderdelen

Bakgrunnen for forslaget er å finne i lover og forskrifter for kirkegårder, kremasjon og gravferder, der både bevaringsplanen (§ 27) og hvilke gravminner (Kirkegårdsrundskrivet T-3/2000) som skal bevares, er lagt til grunn. I tillegg har vi tatt med gravminner (= gm) knyttet opp mot minoriteter, disse er hjemlet i Maltakonvensjonen (1992, ratifisert av Norge i 1995). En skiller mellom gm (det som er over jordoverflata) og gravutstyr (det som er under jorda) som f. eks. kiste og likklede. Kriterier for utvalg av gm som skal bevares etter T-3/2000, er alle gm eldre enn 100 år, alle barnegraver (solitære, dvs. barn i egen grav), alle gm mellom 60 og 100 år, alle gm med kunstnerisk verdi, alle gm av typen jernkors, trekors, jernplater og obelisker, og gm av lokalhistorisk verdi.

Komiteen har registrert alle gm på middelalderdelen (selve haugen som kirka står på), og sikkerhetssonen rundt haugen (felt 20, og de tre til fem nærmeste radene av felt 31 til 35) langs steinmuren. Dette utgjorde 489 gm (derav ca. 80 i sikkerhetssonen).

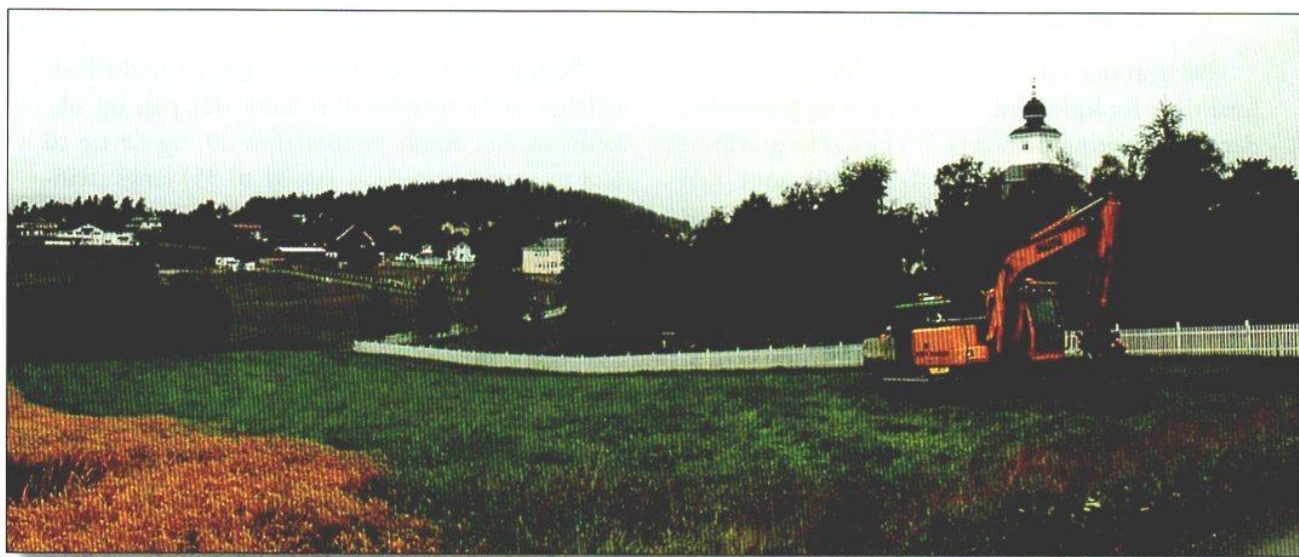
Kartene som er laget over gravnr. og felt, har fått rød markering for meget bevaringsverdige gm (180 stk.) og gul markering for bevaringsverdige gm (72 stk.). Til sammen er det brukt mer enn et årsverk i dugnadsinnsats, og med et minimalt budsjett. Nå skal planen ut på høring til instanser som Riksantikvar, Fylkeskonservator, Klæbu kommune og Bispedømmerådet.

Kirkegårdskomiteen

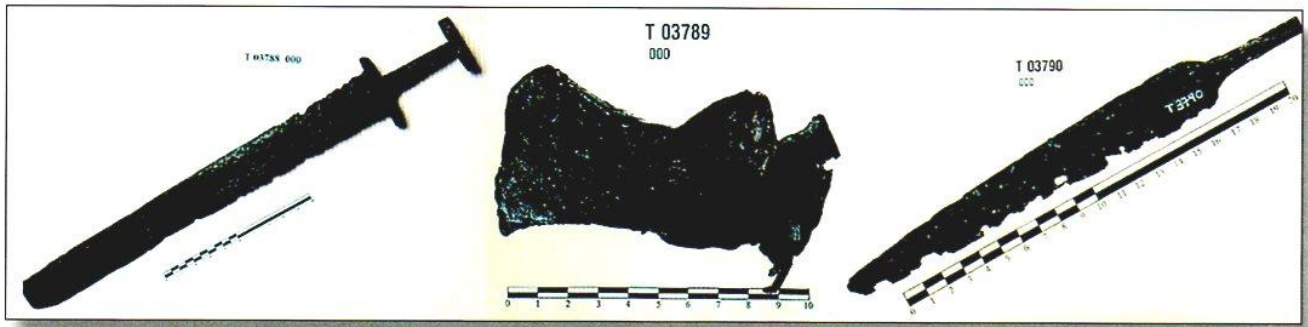
Klæbu Prestegård og den arkeologiske utgravningen i 2012

Av Dag-Øyvind Engtrø
NTNU, Vitenskapsmuseet

I september 2012 gjennomførte NTNU Vitenskapsmuseet en arkeologisk utgravning i forbindelse med utvidelse av kirkegården ved Klæbu kirke. Ca 1,2 mål ble avdekket ved hjelp av gravemaskin, og det ble påvist til sammen 32 strukturer regnet som antatt førreformatoriske – altså fra middelalderen eller tidligere. Halvparten av strukturene ble videre undersøkt, og ni av dem ble avkrefte som tilfeldige spor. Av de resterende var to kokegroper, ett mulig stolpehull, fem groper med uviss funksjon, og en grøft. I tillegg ble det påvist tykke eldre dyrkningslag over mesteparten av feltet, samt et mylder av spor etter bruk av ard – plogens forgjenger – under og til dels mellom de eldre dyrkningslagene. I et lite område ble det prioritert å undersøke toppen av det eldre dyrkningslaget med metall-detektor, og der ble det gjort nesten 80 godt bevarte funn!

*Planområdet fotografert mot nordvest ved utgravningens begynnelse.
Foto: Dag-Øyvind Engtrø 2012, NTNU Vitenskapsmuseet.*

Funnene fra Domteighaugen. Foto: Ole-Bjørn Pedersen, NTNU Vitenskapsmuseet.

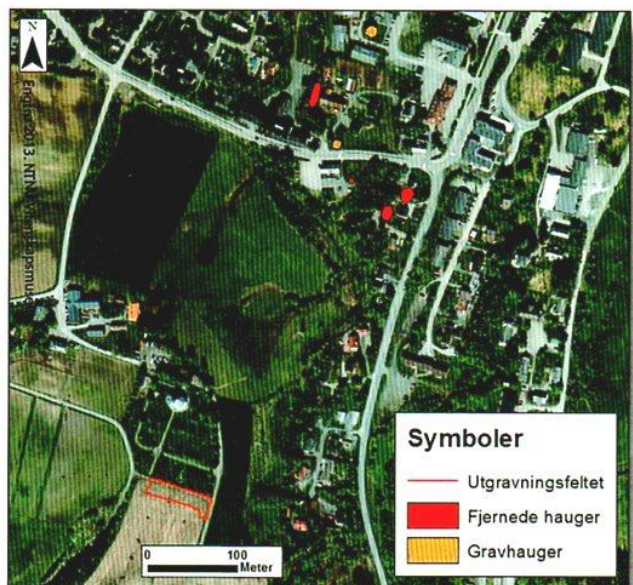
Bakgrunn for undersøkelsen

I forbindelse med planlagt utvidelse av kirkegården ved Klæbu kirke foretok Sør-Trøndelag Fylkeskommune en arkeologisk forundersøkelse sør for daværende kirkegård i mai 2010. Undersøkelsen avdekket tre kokegroper og mange ardsponer under tykke eldre dyrkningslag. Ettersom det ble funnet automatisk fredete kulturminner – og området rundt er kjent for å være rik på slike – ble det besluttet at området skulle undersøkes videre i en arkeologisk utgravning utført av NTNU Vitenskapsmuseet. Planområdet var ca 2,7 mål og besto av areal som i sin helhet var dyrkamark.

Det aktuelle området lå innenfor området som tidligere har tilhørt gården By. Denne regnes for å ha vært en av de mest sentrale gårdene i Klæbu. Navnet «By» stammer fra norrønt Býr, som betyr gård (Rygh 1901: 367). Gårdene med disse navnene har sannsynligvis vært de aller eldste i sine områder, og går tilbake til en tid da det ikke var nødvendig å spesifisere nærmere hvilken gård man mente. By var i senmiddelalderen en storgård, blant de største i Klæbu. Stavkirka som sto på stedet, var antagelig fra 1100-tallet, og en Eirik Prest i By nevnes i et dokument fra 1325. I et annet fra 1430 refereres til et møte mellom erkebiskop Aslak Bolt og fem soknemenn i kirka. Den var gårdskirke lenge, altså i privat eie, men ser ut til å ha fått en egen prestegård utskilt fra By en gang mellom 1430 og 1520. Stavkirka ble revet på grunn av råte i 1685, og etterfulgt av en laftet tømmerkirke. Denne sto til 1789, og dagens kirke ble oppført året etter (Brendalmo 2006: 533). I 1810 ble gårdene By og Nyhus offisielt slått sammen til Klæbu prestegård (Wikipedia).

Den første som vi vet har beskrevet fornminner på stedet, var arkeolog Karl Rygh, som i 1869 omtalte en stor gravhaug kalt Domteighaugen beliggende på gården (Rygh 1869: 161). Den hadde «i sin tid» blitt planert for å fungere som fundament for et lysthus som for «en del aar siden» var blitt fjernet. Rygh skrev at haugen hadde et tverrmål på 25 meter og en høyde på hele 9 meter! Dette virker som noe underlige mål – til sammenligning kan nevnes at Ose-

berghaugen i Vestfold, som er 40 meter i diameter, er fire meter høy. Men om vi kan stille spørsmålsteget ved dimensjonen oppgitt i denne ellers svært pålitelige kilden, kan vi uansett regne med at haugen må ha vært uvanlig stor. Den ser ikke ut til å ha blitt faglig undersøkt, men i 1888 ble det gitt gravgods som skal ha blitt funnet i denne haugen til Vitenskapsmuseet. Funnene var et sverd, en øks og et stort knivblad fra yngre jernalder. I følge arkeolog og museumsbestyrer Theodor Petersen var Domteigen en liten jordrabb med tilhørende jorde, ca 200 meter sør for kirken og sørover. Petersen mente at det sannsynligvis har ligget graver langs forhøyningens rygg. Han hadde hørt en teori om at navnet Domteigen kom fra at jordstykket en gang hadde vært tillagt domkapitlet (Petersen 1924a). Tulluan (2009: 214) nevner et par andre tradisjoner; et barn på By skal ha blitt bitt i hjel av en hund på nabogården Haugan.

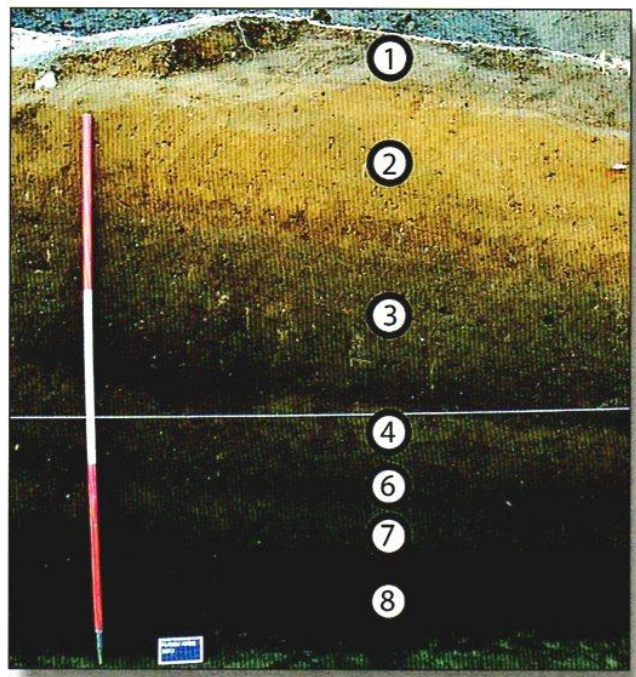
Rester av gravfeltet på Norddal, nord for planområdet. Kart laget av Dag-Øyvind Engtrø 2012, NTNU Vitenskapsmuseet. Basert på kart fra Klæbu Historielags Årsskrift 1905 - 2005.

Som vederlag fikk By jordstykket Domteigen av Haugan. En annen historie forteller at en mann fra Haugan ble dømt til å stå i gapestokk ved kirka for «frillelevnet». For å slippe dette gav han det omtalte jordstykket til By. En siste teori om navnet nevnt av Tulluan er at det kan ha stått et hov med tilhørende tingplass på stedet. I dag kan fremdeles ses en forhøyning ca 180 meter sør for kirka som kan være siste rest av den en gang så imponerende Domteighaugen.

Det har også blitt gjort andre funn på By. I 1924 ble det påvist et gravfelt ca 400 m nord for kirka, i forbindelse med oppretting av et småbruk (Norddal) utparsellert fra prestegården. Én rundhaug og én langhaug ble nesten helt fjernet før den nye eieren oppdaget at det dreide seg om gravhauger. Da ble Theodor Petersen fra Vitenskapsmuseet tilkalt, og han kunne konstatere ikke mindre enn 23 hauger i området. 13 lå på nordsiden av veien, resten på sydsiden. En "eldgammel ferdsselsvei" mellom prestegården og nordover var ennå synlig på denne tiden. Den gikk gjennom gravfeltet og langhaugene lå parallelt på sidene av denne, orientert nord-syd. Petersen gravde ut restene av de to skadede haugene, og fant en delvis bevart mannsgrav fra eldre vikingtid i den ene (Petersen 1924b). Kurt Alterskjær registrerte det som var igjen av dette gravfeltet i 1974 (figur 4), og to av haugene er fremdeles bevart. Ennå kan man se en fargeforskjell i åkeren mellom prestegården og gravfeltet, som kan mistenkes å være spor av ferdsselsveien Petersen omtalte. Nabogårdens navn Haugan kommer fra norrønt haugan, altså "Haugene" (Rygh 1901:367), noe som kan tyde på at gården ble ryddet ved Bys gamle gravfelt. Dette kan tyde på at det har vært et stort, mer eller mindre sammenhengende, gravfelt langs ryggen nord og sør for kirka. Til sist kan nevnes at Vitenskapsmuseet i 1948 fikk innlevert et fragment av et klebersteinskar fra vikingtid eller middelalder, som ble funnet en halv meter dypt ved graving under «Herrestuen» på By. For øvrig ble det observert et kullag 1, 4 meter dypt på samme sted. Døssland (1980: 144) mener at funnet antagelig stammet fra en brannggrav. Han skriver også at funnet ble gjort ved en gravhaug, uten at det opplyses om kildene for dette.

Utgravningen i 2012

Utgravningen i 2012 ble utført av tre arkeologer fra NTNU Vitenskapsmuseet i to uker i september. I undersøkelsen hadde vi ingen måte å få fjernet massene fra utgravningsfeltet på, og vi kunne heller ikke deponere dem utenfor planområdet. Dette gikk hardt ut over undersøkelsen da det i tillegg var uvanlig mye masser som skulle graves opp. Resultatet ble at bare ca halvparten av feltet kunne avdekkes, da massene måtte deponeres innenfor planområdet og det ikke var tid til å flytte rundt på dem underveis. På grunn av nærheten til kirkegården måtte massene legges på sørsiden av området, dermed fikk vi ikke mulighet til å åpne den delen av feltet hvor fylkeskommunen hadde påvist to kokegrøper to år tidligere. Før den maskinelle

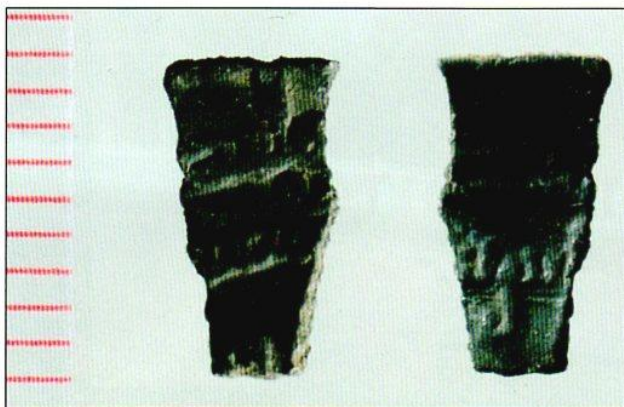

Utsnitt av nordvendt profilvegg i søndre sjaktekant, med lagnummer. Foto: Dag-Øyvind Engtrø 2012, NTNU Vitenskapsmuseet.

avdekkingen ble satt i gang, ble området undersøkt med metalldetektor, uten at det gav sikre gamle funn. Deretter begynte selve avdekkingen. Som kjent på forhånd var det tykke eldre dyrkningslag på store deler av feltet, altså rester av gammel åkermark som hadde blitt bevart på grunn av at moderne ploger ikke har nådd dypt nok til å pløye dem inn i den moderne matjorda. Da de eldre dyrkningslagene var fjernet, var det tydelig at terrenget opprinnelig hadde vært mye mer ujevnt, og at utjevningen gjennom århundre med pløyning hadde etterlatt en tykk åkerrein gjennom store deler av feltet. Denne var opp til 1, 25 meter tykk, og det nederste dyrkningslaget var spesielt kullholdig. Siden det også var mye rødbrente undergrunnsmasser under dette laget, ble bunnlaget tolket som rester av den første avsviingen på stedet.

I mesteparten av feltet måtte vi på grunn av tidspress fjerne de eldre dyrkningslagene med det samme, men vi tok oss tid til å sette igjen ca 300 m² av toppen av det eldre dyrkningslaget, som ble undersøkt med metalldetektor før det måtte fjernes. Bortsett fra ardspor var det ingen strukturer synlige innimellom de eldre dyrkningslagene. Imidlertid ble det gjort svært mange – og godt bevarte – funn med metalldetektor i det lille utsnittet som ble undersøkt på denne måten. Det ble til sammen gjort 77 funn, nesten alle av jern. Blant disse var fire kniver, en fil og en del slagg. Alle funnene antas å ha vært førreformatoriske. Det utvilsomt mest spennende funnet var et avklipp av en arabisk sølvmynt fra vikingtid!

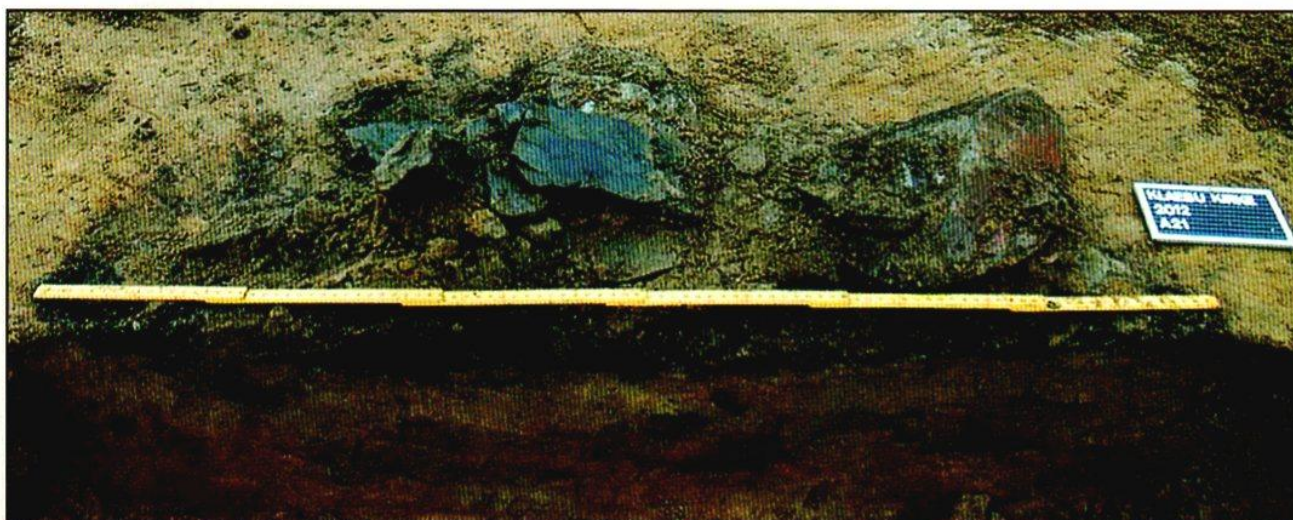
*Begge sider av myntavklippet (T25843:1) funnet i et eldre dyrkningslag under utgravningen.
Foto: Terje Masterud Hellan 2012, NTNU Vitenskapsmuseet.*

Gjenstanden ble straks håpefullt identifisert som et mulig avklipp av en dirhem, noe som ble bekreftet av NTNU Vitenskapsmuseets arkeolog og myntekspert Jon Anders Risvåg. Et bilde av funnet ble sendt til Houshang Khazael på Myntkabinettet hos KHM i Oslo, som kunne fortelle at mynten hadde blitt preget i 825 e. Kr. – antagelig i dagens Usbekistan! Mynten ble preget under abbaside-dynastiet, hvis mynter er ganske uvanlige å finne i Norge i forhold til de noe senere myntene fra samanide-dynastiet. I Norge er de stort sett ellers funnet på Kaupang og den nylig undersøkte handelsplassen på Gokstad, altså nasjonalt viktige markeder.

Da alle restene av eldre dyrkningslag var fjernet var det på tide å undersøke nedgravningene i undergrunnen. Det ble påvist 32 nedgravninger eller strukturer i undergrunnen, ikke medregnet pålehull og ardspor. 18 av de 32 strukt-

urene ble undersøkt ved snitting, det vil si at det ble gravd en firkant gjennom strukturen og undergrunnen rundt for å avdekke og dokumentere nedgravningens kutt og fyll i profil. To av strukturene som ble påvist, var kokegroper, men av ovennevnte grunner ikke de samme som de to fylkeskommunen hadde påvist. Kokegroper kan ha hatt mange funksjoner, men de fleste som har blitt grundig undersøkt ser ut til å ha blitt brukt til å tilberede kjøtt. Dette er en tidkrevende metode etter dagens standard, men anbefales å prøve – resultatet blir utmerket!

Ellers på feltet var de fleste strukturene nedgravninger med uvis funksjon. Det ble ikke gjort funn som tyder på at det har stått hus eller har vært graver akkurat her. De fleste strukturene som ble påvist, var faktisk ardspor, altså spor etter plogens forgjenger. Hele undergrunnen var mer eller mindre dekket av slike spor, og de vistes også gjennom de nederste eldre dyrkningslagene. At det virkelig var ardspor og ikke plogspor, vistes av at de gikk i kryss og tvers uavhengig av hellingen i terrenget, og av at de sporene som ble nærmere undersøkt, hadde spisse tverrsnitt og ikke flate som plogens. I motsetning til plogen vendte ikke arden massene men laget furer. En annen type strukturer det var mange av, var pålehull. De fleste ble funnet i to konsentrasjoner, den ene langs toppen av feltet i øst og den andre nært nordre feltavgrensning i nordvest. Konsentrasjonen på toppen i øst gikk parallelt i minst fire delvis overlappende rekker langs veggen, og kan godt tenkes å være spor etter relativt moderne skigard langs veien. Den andre konsentrasjonen lå derimot under tykke eldre dyrkningslag og må være gamle. Noen av dem lå på rekke, men det er vanskelig å si hva de har vært brukt til.

En av kokegroperne påvist på feltet, her etter undersøkelse. Foto: Dag-Øyvind Engtrø 2014, NTNU Vitenskapsmuseet.

*Mange pålehull og ards spor synlige i undergrunnen ved Klæbu kirkegård.
Foto: Dag-Øyvind Engtrø 2012, NTNU Vitenskapsmuseet.*

Konklusjon

Klæbu Prestegård skal ha vært en av de mest sentrale gårdene i Klæbu, noe som vises blant annet gjennom gårdens opprinnelige navn By, et fordums stort gravfelt, og plasseringen av bygdas kirke på stedet. De naturvitenskapelige prøvene som ble tatt under utgravningen i 2012 er ikke analysert, men utgravningen har uansett allerede forsterket dette inntrykket; den særdeles fine undergrunnen nesten helt uten stein, de massive dyrkningslagene, og funnet av et sjeldent myntavklipp fra vikingtid viser at stedet har vært uvanlig attraktivt i uminnelige tider. Trolig har Klæbu prestegård fremdeles mange hemmeligheter under jorda.

Kilder

Helland, Amund 1898: Norges land og folk: Søndre Trondhjems amt. Bind 16. Aschehoug.
Døssland, Atle 1980: Klæbuboka. Bind 1. Natur og befolkning gjennom tidene. Klæbu kommune.
Tulluan, Ola 2009: Klæbuboka. Bind 2. Gårds- og slektshistorie. 2. utgave, revidert av Birger Sivertsen. Klæbu kommune
Petersen, Theodor 1924a: Notis, TopArk-dokument nr 0285985.
Petersen, Theodor 1924b: Utgravningsrapport, TopArk-dokument nr 025897.
Rygh, Karl 1880: Faste fornlevninger og oldsagsfund i Nordre og Søndre Thronhjems amter. Særtrykk av Det kgl. Norske Videnskabers selskabs skrifter, 1879. Thronhjem 1880.
Rygh, Oluf 1901: Norske Gaardnavne, bind XIV, Søndre Trondhjems Amt. Utgitt ved Karl Rygh.
Stomsvik, Knut H. 2010: Upublisert arkeologisk rapport fra forundersøkelse på Klæbu Prestegård. Arkivsaksnr. 200912458-8.

Bok om historia til Klæbu off. pleiehjem/Hallsetheimen

Klæbu Historielag gir i november 2014 ut boka "Omsorg i endring" med undertittelen "Klæbu offentlige pleiehjem/Hallsetheimen, fra 1917 til 1991."

Kåre Haugen tok i 2006 initiativet til å få skrevet ei slik bok, og har deltatt i nemnda som historielaget oppnevnte for å få dette realisert. Jens Engan har vært formann i nemnda. Per Ingmar Kosberg har skrevet boka, som har vel 430 sider, inkludert foto fra institusjonen og virksomheten. Samfunnets holdninger til utviklingshemmede har gått i bølger, og det har påvirket tilbudene som er blitt gitt i de 73 åra institusjonen bestod, og var også årsaken til at HVPU-institusjonene ble nedlagt i 1991.

Mange livsskjebner er knyttet til denne historia, både for utviklingshemmede, pårørende og ansatte. Det har vært mye sterkt engasjement, mye slit, og mye arbeid for å få ei positiv utvikling i omsorgen. "Hjemmet", som institusjonen ble kalt i bygda, var i sin tid den største arbeidsplassen i Klæbu – og er derfor også en del av bygdas historie.

*Gammelkontoret på
Hallsetheimen.*

Klæbu Historielags kalender for 2015 har tema setervoller på Brungmarka.

Her er det registrert 17 voller, men bare på 8 av disse er det bebyggelse. Vi har derfor komplettert med et utvalg av husværer for å få til årets 12 måneder. Alle bilder er tatt august - september 2014.

Kalenderen koster kr. 50,-.

Klæbu Mannskor gjennom 70 år

Av Oddvar Fossbakken

For snart 100 år siden var det mange sangglade i Klæbu som bar på et ønske om å få i gang et kor i bygda.

Det var forsøkt med blandakor, men det gikk snart i oppløsning igjen. Krigsåra var på mange måter vanskelige tider, også for kulturen. Sang- og musikkaktiviteten var relativt fri, og mange unge møttes rundt om i heimene til sang og musikk. Kristian Flatjord var blant de som mange unge møttes hos. Han var organist i Klæbu og ble en av flere naturlige midtpunkt. Han og mange med han savnet et kor å samles i, og da aller helst et mannskor. Krigsårene

med ufrihet og restriksjoner la ingen demper på dette ønsket, tvert imot! Kristian døde dessverre allerede i 1942, bare 42 år gammel, men mannskortanken han og flere med ham var med og sådde, levde videre i ungdomsflokken. Høsten 1944 kom Nordlandslagens Sangkor i Trondheim til Klæbu og holdt konsert i Ljosheim. Da fikk kortanken ny næring. Korets dirigent T. D. Olsen ble kontaktet av unge ivrige klæbygger, og resultatet ble et ja fra Olsen til

Klæbu mannskor 1946

1. rekke fra venstre: Dagfinn Fjærli, Per Ulseth, Kolbjørn Trangrud, dirigent T. D. Olsen, Paul Flatjord, Harald Dragsten.
2. rekke: Ole Svaan, Harald Fiskvik, Asbjørn Stolvold, Johan Fiskvik, Kåre Stolvold, Arne Forseth,
3. rekke: Sigurd Hagen, John Gundersen, Odd Kleven, Ole Fosseide, Ingvar Husby, Kåre Ulseth, Johan Mondal.
4. rekke: Asbjørn Flatjord, Arne Hægstad, Nils Grenstad, Asbjørn Varmdal, Egil Dragsten.
Olav Sneggen og Harald Lyso var ikke til stede da bildet ble tatt.

Klæbu mannskor 2014

Her fra turen til Krakow i høst hvor vi blant annet sang nede i saltgruvene hvor bildet er tatt..

1. rekke fra venstre: Per Kr Rosmo, Ivar Afret, Hilmar Linmo, Morten Strand, Gunnar Hjetland, dirigent Svend Arne Sorum, Svein Rikstad, Jan Kåre Berg og Øystein Ulstad.

2. rekke: Tormod Bekken, Stian Tellugen, Geir Arne Høvik, Svein Li, Arnt Inge Torvik, Oddvar Fosbakken og Jan Ole Tellugen.

3. rekke: Bjørn Inge Ustad, Trond Myrland, Sjur Inge Øgaard, Steinar Berg og Torbjørn Lium.

Følgende er også medlemmer i 2014, men ikke med på bildet: Dag Ivar Hovdal og Ola Trang og Lars Håvard Tiller.

å hjelpe til med å starte opp et mannskor i Klæbu. Etter noen møter ble koret stiftet 14. november 1944, og Ingar Aune ble valgt som korets første formann. Møtet vedtok også å ansette T. D. Olsen som dirigent. På stiftelsesmøtet deltok 14 sangere, men senere samme år kom ytterligere 12 sangere til. Alle som deltok på stiftelsesmøtet har nå gått bort. Paul Flatjord, som døde nå sist sommer, ble den sist gjenlevende.

Hva tenkte disse ungdommene som startet koret? Ville koret eksistere om 70 år? Dirigent Olsen var etter den tids målestokk godt skolert både musikalsk og som dirigent, og la med det grunnlaget for kvalitetsstemplet som har vært korets varemerke gjennom alle år. Koret har gjennom årene høstet mye heder for god kvalitet, men har også hatt noen tunge perioder. Antall aktive sangere har variert, fra 20 til 45 på det meste. Det samme har ambisjonsnivået, om ikke alltid i samme takt.

Repertoaret var lenge bare norsk, ispedd litt svensk og latin. Trauste mannskorsanger for det meste med mye nasjonalt og kirkelig slik det skulle være i tida fra krigen og lenge utover. Etter hvert prøvde koret å løse opp i dette. Yngre krefter ville ha inn sanger med mere fart og nye rytmer, og selvsagt med det, også engelsk tekst. Det var lenge vanskelig å finne slik korlitteratur for mannskor. Omsider kom tilbudene fra forlagene, samtidig som nye dirigenter i koret, spesielt Svend Arne Sorum, bidrog sterkt med egne arrangement. Med nye rytmer «tvang» det seg selvsagt fram at vi måtte løse opp i den stramme koroppstillingen. Vi måtte bevege oss i takt med musikken. Og sannelig kl-

arte vi å lage show på scenen også. Samtidig med denne utviklingen har koret fortsatt å holde på tradisjonene, spesielt da med en del av de gode gamle sangene i forbindelse med jul og 17. mai. Her vil vi spesielt nevne «En rose er utsprungen», arrangert av korets første dirigent T. D. Olsen, et arrangement koret trolig er alene om. Den trauste alvorlige mannskorsangeren har nå måttet vike for smil og glimt i øyet, og nye rytmer har krevd at vi må bevege oss, og til og med gjøgle litt.

Vi har hatt mye samarbeid med andre kor i bygda, spesielt Klæbu Damekor. Dette samarbeidet startet med førjuls-konserten som vi er vertskap for annethvert år. Vårt aller siste prosjekt er et samarbeid med bygdas siste kortilskudd, damekoret Courage. Etter en god planleggingsfase startet vi for alvor øvingene høsten 2013 med et mål om sammen å skape noe helt nytt. Dette førte fram til konserten «Vårflørt» som ble fremført i mars 2014. En fremføring som truet med å løfte taket i Kulturhuset. Vi siterer fra Klæbuposten: Flørtet seg til stående applaus. Herlig korshow fant den store tonen i «Vårflørt»!

Skal tro hva de hadde sagt om utviklingen, ungdommene som var med og stiftet koret? Vi tror de ville ha applaudert og gledet seg med oss.

PS. Dersom det er noen som ønsker å lese litt mer detaljert om hva mannskoret har drevet med disse 70 årene, kan dere ta kontakt og be om å få tilsendt 10-årsskrifter som er laget ved hvert jubileum.

70-års konfirmanter

Konfirmanter 1944

Øverste rekke fra venstre: Nils Moen, Einar Eggen, Odd Bernhard Engum, Kåre Paulsen Lysklett, Arnfinn Nuland, Anton Bjerkan, Otto Roan, Sigmund Bjørkliås, Arne Skjånes, Oddvar Storsve, Gunnar Storro, Magnar Borgen.

Andre rekke fra venstre: Torbjørn Borgen, Berit Margrete Forseth, Helene Storsve, Ingrid Gundersen, Borghild Grenstadbakk, Sonja Nervik, Kjellrun Storvoll.

Første rekke fra venstre: Margot Dragsten, Jenny Larsen, Signy Unsgård, Arne Skjånes, Astrid Forseth, Kjellaug Haugum, Bjørg Dragsten.

-En travel, fin dag

Av Kristine O. Stene

Det er Berit Forseth Holmli i Bostad som har lånt oss konfirmasjonsbildet på forrige side og hjulpet oss med navnsettingen. 70 år er lang tid, men Berit husker alle navnene. Hun har også god oversikt over hva den enkelte av konfirmantene har gjort videre i livet, også de som tidlig flytta fra bygda. Og hun vet at vel halvparten av de 25 konfirmantene nå er gått bort.

Vegen mot konfirmasjonen

Høsten 1943 begynte Berit og 24 andre 14-åringar å «gå for presten». Og de gikk i ordets rette forstand. Mens Berit som vokste opp på Forset Nedre hadde overkommelig gangveg over Tanemsbrua og opp bakkene mot kirka, var det lang veg for andre, ikke minst Odd Bernhard Engum fra Sjøbygda. Men ungdommen stilte opp til den time-lange undervisningstimen til Arne Skjånes som ble holdt i «Herrestua» i forpakterboligen på prestegården. Å konfirmere seg var bare noe man gjorde. Berit husker hun så fram til timene med Skjånes.

-Han var en grei prest, og vi hadde stor respekt for han. På samme måte som vi hadde stor respekt for læreren. Slik er det nok ikke blant dagens unge, sier Berit.

Skjånes ga lekser fra gang til gang. Det var mange salmevers som skulle læres. Også sønnen Arne Skjånes gikk i samme kullet. Han var en ivrig elev, som mer enn gjerne svarte på farens spørsmål.

Det var ikke bare bare å skaffe fine klær til konfirmasjonsdagen etter flere år i krig. Berit var heldig stilt som hadde to eldre søstre som var konfirmert. Hun kunne bruke samme kjole som Kristine brukte i 1940 og Gunhild i 1942. De som manglet et klesplagg eller utstyr til konfirmasjonsdagen, fikk nok noen kommentarer for det, men ellers var det lite mobbing i denne tida, etter det Berit kan huske. – Selv stammet jeg da jeg gikk i barneskolen, men slapp å bli ertet for det, heldigvis.

Mange programposter

Da konfirmasjonssøndagen opprant 2. juli 1944, husker Berit at hun grudde seg. Først og fremst til overhøringa, som var lagt inn før selve konfirmasjonen. Skrekken var å få spørsmål fra Skjånes som en ikke kunne besvare.

- Jeg fikk spørsmål, ja, og heldigvis kunne jeg svare også, smiler hun.

I midtgangen i kirka var det satt ut langbenker. Jentene satt på venstresida, guttene til høyre. Det var også det som var dame- og herresida i kirka fra gammelt av.

Så stod neste post på programmet for tur; fotograferinga.

-Slekt og familie måtte vente til vi var ferdige før vi kunne kjøre hest hjem til middag og konfirmasjonsfest. På mange måter var konfirmasjonsdagen en travel dag med mange programposter, husker Berit.

-Konfirmasjonsmiddagen bestod av tradisjonell steik og kjøttkaker, og jeg antar det var sviskegrøt til dessert. Det var faren min så glad i. Under middagen var det nok noen som sa noen ord, bl a lærer Reiten ved Tulluan skole.

- Hvordan var det med gaver?

-Jeg fikk 400 kroner til sammen. Det synes jeg var mye. Ellers var det litt gaver også, bl a et sølvkors, og dessuten et smykkeskrin som dessverre fort ble svart.

Det var mange gjester på Forset denne julisøndagen. Først og fremst tanter og onkler, også fra Leinstrand og Byneset. Det var ikke vanlig å be barn, men søskenbarna mine fra oppå Bakkan (Kårstad) var nok med.

2.dags altergang

Kvelden etter konfirmasjonssøndagen skulle alle konfirman-
tene gå til alters i kirka. Da var det bare konfirman-
tene som var til stede. Til mandagens altergang skulle en
ha «2.dagskjole». Mens konfirmasjonskjolen var godt gjen-
brukt, var denne kjolen «nysydd» for anledningen.

- Vi fikk av og til amerikapakker under krigen. Det var
fra ukjente, kanskje som en nødhjelp til et land rammet av
krig. I pakkene var det klær, som kunne være pent brukt.
Jeg fikk en lysegrønn kåpe med blankt silkefor. Av denne
sydde vi kjole. Kåpe-ermene ble kjole-ermer og silken ble
til selve kjolen, forklarer Berit.

Oppvekst med arbeid og lek

Berit hadde i god tid før konfirmasjonen måttet lære seg å
arbeide hjemme på gården, ikke minst å være med i fjøset.

-At ungene arbeidet var vanlig, - og det har vi ikke hatt
vondt av, sier Berit, som legger til at de også lekte mye.
-Bestefaren min bygde ei lekestue som hadde plass til
mange unger. Her hadde vi det artig! Vi var tre søstre som

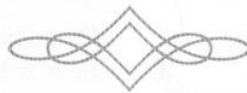
hadde godt selskap i hverandre, ellers var jeg mye sam-
men med Signy Unsgård (senere Gausen) og Tømmervoll-
jentene på Tanem. På veggen til Tanemsflata var det skog på
hver side. Det er annerledes i dag, slår Berit fast.

Annenhver søndag var det søndagsskole på bedehuset
på Tanem. Søndagsskolelærere var brødrene Simen og Tor-
vald Tanemsmo, som spilte fele og siter. Det var stas med
slik musikk til sangene!

Vegen videre

Etter et halvår på Fredly folkehøgskole og et halvår på hus-
morskolen på Ørlandet, begynte Berit å jobbe på kjøkk-
enet på Mære landbruksskole. En av kollegene hennes
ble Asbjørn Holmli fra Verdalen, og disse to jobber fortsatt
godt sammen. I 1956 giftet de seg. Asbjørn arbeidet på en
gård på Hedemarken og så på Mære, før de i 1963 kom til
Bostad Søndre, først som forpaktere, og i 1970 kjøpte de
gården.

Da sønnen Terje overtok gården, gikk både Berit og
Asbjørn ut i arbeid utenfor gården. Berit arbeidet ved Selli
i ti år fra hun var 57 år, og til hun ble pensjonist.

Søskenene Lars, Berit, Kristine og Gunhild Forseth i 1947.

Kulturprisen 2014

**Klæbu kommune delte i år ut sin kulturpris
for 2014 til Martha Grendstad
for hennes arbeid i historielaget**

Martha Grendstad ble tildelt Klæbu kommunes kulturpris av varaordfører Lillian Waaden for sitt årelange arbeid med kulturminnevern i Klæbu.

Martha har samlet inn og kategorisert Klæbus store bildesamling. Dette er et arbeid hun har brukt mange år på, og hvor hun har nedlagt et stort arbeid. Hun har også vært ansvarlig for bildene som er i den oppdaterte bygdeboken, og for bildene i boken om Seminarplassen.

I tillegg har Martha hatt en sentral rolle i arbeidet med registrering av gamle gravminner på kirkegården. Martha Grendstad har gjennom mange år vært svært aktiv med historie- og museumsarbeid. Hun er i år medansvarlig for utstillingen under kulturuka som er et samarbeid mellom Klæbu historielag og kunstnerne på Seminarplassen.

Martha Grendstad sitt arbeid har stor betydning for at lokalsamfunnet Klæbu skal kunne ivareta sin kulturarv, og videreføre dette til kommende slekter.

Hjørdis Grendstadbakk er en verdig mottaker av frivillighetsprisen 2014.

Klæbu Historielag ønsker også å gratulere Hjørdis Grendstadbakk med Klæbu kommunes frivillighetspris for 2014. Hun fikk den for sitt årelange og flittige frivillighetsarbeid under ulike arrangement i Klæbu.

Også Klæbu historielag nyter godt av Hjørdis sitt frivillighetsarbeid. Hun stiller alltid opp når historielaget trenger bistand.

Minner fra oppveksten i 1930-åra

Redigert av Ivar Skei

Åsta Bendz (f. Stuedal) er født i Klæbu i 1925. Hun bodde på Teigrøa og gikk på Sjøen skole. I dag bor hun i Holtålen. Hun forteller her fra skoleårene ved Sjøen skole, og deler med oss minner knyttet til ferdsel etter Ståggåveien:

- Du vet, jeg gikk på skolen i ei tid da det bare var læreren som skulle spørre, og elevene bare svare. I 1931 var jeg 6 år og gikk i første klasse hos Sigrid Nideng, og hun leste juleevangeliet for oss små. Og der, etter stall og krybbe, hyrder på marken og de vise menn, sto det i bibelhistorien at gutten ble omskåret og fikk navnet Jesus.

Troskyldig spurte jeg hva det ville si å bli omskåret. Svaret var: "du ska itj spør så my du, Åsta".

Et slikt svar gjorde oss mer nysgjerrig, og saken ble drøftet i friminuttet. Vi kom til at det var noe som ble gjort med gutter, og til å skjære, ble det brukt kniv. Det gutter hadde, og ikke vi jenter, ble skåret bort, så Jesus kunne ikke tisse – for noen annen funksjon hadde ikke denne kroppsdelen. Forplantningslæren kom inn i skolen en hel generasjon senere, da mine barn var elever!

- For oss, som ikke hadde innblikk i noe som angikk forplantningslære, var det mange og delte meninger om hvordan barn kom til verden. De som hadde yngre søsken, visste at jordmoren kom med barna i vesken sin, for det hadde de

sett med egne øyne. Jeg som var enebarn, og aldri hadde sett snurten av en jordmor med veske, var kommet til verden med storken, for det hadde mor sagt, og mor løy ikke. Og det var til og med en i klassen som var funnet i en veigrøft, stakkar.

- Jeg husker godt hvordan jeg under hele skoletida lurte og lurte, uten å tørre å spørre. Som 10-åring spekulerte jeg i lang tid på hvor Adam og Evas sønner fikk konene sine fra, siden de var de eneste menneskene i verden. Det sto, så vidt jeg husker, at de giftet seg med hedenske kvinner. Men klok av skade, turde jeg ikke spørre!

- 17. mai gikk vi over Ståggån for å forenes med de to andre skolene, Lysklett og Tulluan, for å gå til kirken. Det var bare skolebarn med lærere som gikk i toget den gangen. Først gikk hornmusikken, så Lysklett, som var størst. Og så hadde de skolefane! Lærerne Overvik, Haugum og Reiten hadde hatt, lang gabardinkappe, kalosjer og 17.mai-søyfer, og Kjellrun Overvik hadde bunad, eller nasjonaldrakt som vi sa den gangen. Fra kirken gikk så toget til Ljosheim, der det var leker, kakao og mat. Ett år, det kunne være i 1936 eller 1937, ble det kunngjort at en velgjører, som ville være anonym, spanderte brus til alle sammen. Det var mange spekulasjoner om hvem det kunne være. Noen dager etter fant jeg et takkebrev fra kommunen på fars skrivebord. Han fikk forbli anonym, for det var strengt forbudt å snuse i papirene på skrivebordet hans – det kunne vanke skjennepreken eller i verste fall ris. Riskvisten på Teigrøa hang i bryggerhuset. (Bryggerhuset er nå flyttet til Teigen). Fra da av ble det kommunal brus 17.mai!

- Ståggån husker jeg også knyttet til andre begivenheter. 1. juledag var det gudstjeneste i Klæbu kirke, og da fikk vi på Teigtrøa hesteskyss av Grendstad-familien. Da var det minst to hester med dombjeller og staskjøretøy – sluffe og spisslede, med fell over beina eller fotpose av skinn. Så kom det også flere hester fra Brøttem. Da vi nærmet oss kirken, kom de kjørende fra alle kanter. Hestene vrinsket og alle dombjellene dannet et helt orkester. Den som har opplevd det, glemmer det aldri! I kirken var det den gang kjønns-skille, kvinnene satt til venstre for midtgangen, mannfolka til høyre – uten unntak.

- Ståggån, ja! Den måtte vi gå for å komme til sivilisasjonen! Her gikk vi når vi gikk for presten. Det var greit på

sommerføre og skikkelig snøføre. Verre var det når det var blankis. Da gikk vi grøfta oppoverbakke, Marta Renå, Marry Dragsten, Arne Fosshode og jeg. Nedoverbakke hadde vi en genial løsning. Jeg var den heldige eier av et svart regnslag, og på det satt vi alle fire og suste utfor. Det kunne gå litt galt av og til.

Jeg tror vi fra Sjøbygda hadde en ganske høy stjerne hos pastor Skjånes. "Det er jo så god luft der oppe ved sjøen, så det er lett å lære lekser" sa han mer enn en gang.

*Jeg sier med A.O. Vinje:
"minnene" strøymer på så eg knapt kan anda!"*

"Nerover bakkene hadde vi det riktig morsomt"

Basarkveld

Stil skrevet av Johanne Overvik, 12 år, 10. oktober 1926.

Fredag den 22de oktober skulde det være basar på Rønningens bedehus. Det var opsett en plakat i gangen i skolestua, og således fikk vi greie på når basaren skulde være.

Margit, Olga og jeg skulde være i fülle. Vi gikk heimafra klokka 6, og da vi kom dit var det ikke mange kommet. Vi gikk op på galleriet og hengte klærne av oss. Det første jeg gjorde var å se ner i salen på alle dukerne og broderiene som hang på veggene. Vi gikk og satte oss. Om ei stund gikk vi op til et bord, som stod inne i salen. Der lå nummerbøkene. Læreren kom og sa at vi skulde ta oss kvar si bok og begynne å selle nummer. Jeg hadde nummerboka på en bordløper og brettenger. Asbjørn Flatjord tok det første nummer av meg, og straks hadde jeg skrevet ner en hel side. Da gikk jeg op på galleriet og skulde spørre om de som holdt til der, vilde ha noe nummer. Noen sa: "Er også du ute og tigger penger?" Da kom presten og skulde snakke til folket. Hans tale var om Daniel i løvehula. Så måtte vi ta fatt på vårt arbeide att.

Da fikk jeg ikke inn mange nummer, for jeg hadde spurt nesten alle sammen før. Da vart jeg både kei og lei, og gikk og kjøpte meg mjølk og gode brød og boller. Så skulde læreren selle en graut. Murer Bostad og comagni kjøpte grauten, og den kosta kr. 3,00.

Da skulde vi levere bøkene. Jeg fikk inn i alt kr. 5,00. Så skulde to kaker trekkes. Tora Flatjord vant ei sirupskake, og Paul Rønningen vant ei kveitekake. Siste sangen vi sang var nr. 742 i Landstad salmebok. Så skulde vi få på klærne våre, og så gikk vi. Nerover bakkene hadde vi det riktig morsomt, somme datt så de vart stående på hodet, og andre vart liggende den ene etter den annen.

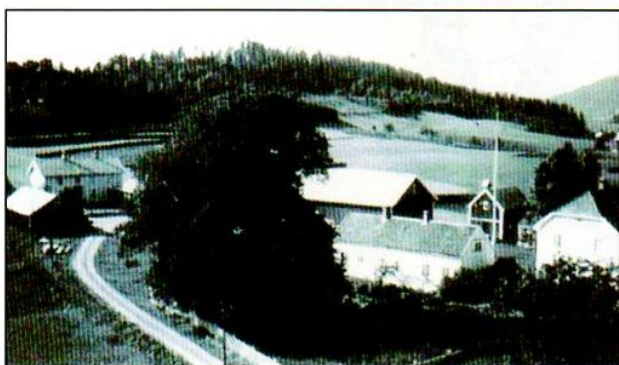
Da jeg kom heim, var klokka 12, og jeg synes det hadde vært en morsom kveld.

TO HAGER PÅ PRESTEGÅRDEN

Av Magne Skjånes

Jeg ble født på Klæbu prestegård i 1932. Der vokste jeg opp sammen med mor, far og to eldre brødre. Far var sogneprest. Vi flyttet til Trondheim i 1952. Gården hadde forpakter. Presten hadde to hager til disposisjon. Det var "Kjøkkenhagen" som lå syd for forpakterboligen. I kjøkkenhagen var to enormt svære almetrær. Det vi kalte "Finhagen" lå øst for hovedbygningen. Det var solid stakittgjerde rundt begge hagene.

Kjøkkenhagen syd for forpakterboligen med stakittgjerde og almetrær. Bildet er tatt i 1951.

I kjøkkenhagen ble dyrket matnyttige vekster. Et stort areal innholdt grønnsaker. Denne ble pløyd opp hver vår av forpakterens folk og tilført naturgjødsel. Det var eneste assistanse utenifra. På arealet opparbeidet vi renner og grønnsaksenger. Det var en mengde sorter som vi dyrket. Der var reddiker, plukksalat, spinat, persille, dill, gulrøtter, mainepe, kålrabi, blomkål, spisskål, hodekål, grønnkål, gressløk og masse sjalottløk. Og selvfølgelig rabarbra. Mor var fra Sørlandet og var vant med kjøkkenhage.

Vi tre guttene fikk mye ansvar for kjøkkenhagen. Det skulle såes, plantes, lukes, vannes og stelles. Dette ble en pest og en plage. Vi lå i evig opposisjon med far, som hadde kommandoen. Hvorfor kunne ikke han hjelpe til? Men han snek seg alltid unna. Spesielt irriterende var det når han tok seg en inspeksjonstur. Med hatt på hodet betraktet han oss som lå på kne og lot falle bemerkninger som for eksempel: "Ja, her arbeides det". Det var et uttrykk vi kom til å huske. Kjøkkenhagen ga resultater, godsaker i store mengder. Vi guttene hadde også hver vår minihage hvor vi dyrket hva vi ville. Kålproduktene og løk ble lagret i matkjelleren til vinteren.

I kjøkkenhagen var det massevis av bærbusker. Rips, solbær og stikkelsbær, dessuten bringebær. Det å høste inn bæra

Maleriet vi fikk av Klæbu kommune da vi flyttet i 1952. Stakittgjerdet til Finhagen t.h. Maleriet henger nå i Klæbu rådhus.

om høsten var litt av ei onn. Vi satt på en krakk. Bøtta sto på marka. Kvisten ble løftet med venstre hånd, og høyre plukket stilkene og slapp de ned i bøtta. Det ble enorme mengder med bær. Om kveldene satt vi alle fem rundt kjøkkenbordet og rensket rips og solbær med gaffel. Det ble masse syltetøy og saft. Mat for vinteren. Pålegg på brødet, råstoff for suppe og dessert. Syltetøyet ble lagret i brune leirkrukker. Et pergamentpapir dynket i eddik ble lagt øverst. Over krukka ble strukket et nytt pergamentpapir og festet med snor rundt kanten. Det ble lufttett. Mor var ekspert. Safta ble tømt på flasker som ble korket og forseglet med lakk.

I kjøkkenhagen hadde vi også to epletrær, men det ble ikke særlig vellykket. Det ene treet kom fra et eplefrø som far hadde sådd i en blomsterkrukke. Det vokste opp og ble et tre som ble plantet ved sydveggen av forpakterboligen. Det bar frukt. Far kjempet drabelig med "gartnermyndighetene" for å få fruktreet anerkjent som en eplesort. Han kalte det "Klæbueple". Men ærlig talt, det var noen sure greier og fikk ingen anerkjennelse. Treet er nå borte. Finhagen var ment til stas. Ved embetsboliger var det tradisjon å ha velleid prydhage. Da vi flyttet til Klæbu var hagen svært misligholdt. Far fikk satt anlegget i stand. Huset hadde en staselig terrasse

Familiebesøk og fotografering i Finhagen. Bildet er fra 1936.

Lysthuset var juvelen i hagen.

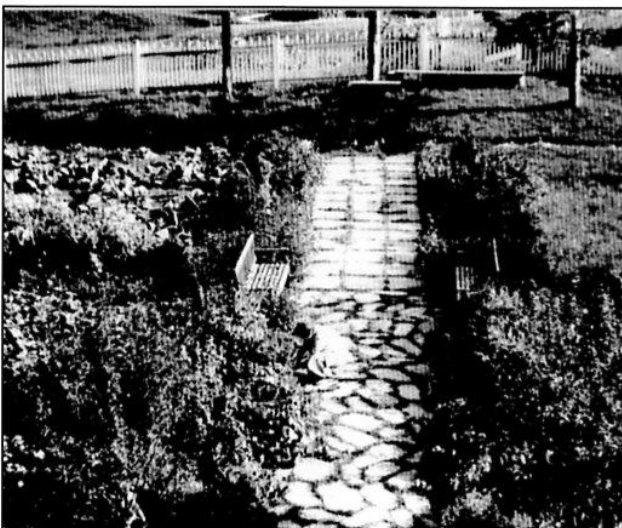
Arne og Knut, foto fra 1932. Nytt stakittgjerde i bakgrunnen og kornburet som nå dessverre er revet.

mot øst med bred dør og sidevinduer. Det var to søyler som bar altanen i andre etasje. Langs hele huset var blomsterbed med en hellelagt hagegang, ca halvannen meter bred. Utenfor en hekk. Det jeg husker best fra bedene langs husveggen var peonene, svære dyprøde blomster. Masse blomster.

I hagen var det masse trær og busker. Det var far som fikk disse plantet. Fremmedartede gran- og furutrær, gullregn, sibirsk ert, bøk, blodbøk og massevis av syrin. En enorm stikkelsbærbusk i nordvestre hjørne. Et rognetre og et kirsebærtre ved gjerdet mot øst. Men trosten gjorde kål på bæra etter hvert som de ble modne. Vi hadde nyperoser. Nypene ble høstet. De ble delt i to og frøene tatt ut med teskje. Det ble syltetøy, rikt på c-vitaminer, sa mor. Men det var plenene som dominerte arealet. Og gresset måtte slås. Et enormt arbeid. Vi hadde gressklipper som vi skjøv på.

De to hagene fikk en betydning for oss da krigen kom. De fleste prestene i Norge la ned sitt embete i april 1942 i protest mot nazistyrer. Far gjorde også det. Embetsgjerningene ble utført, men far fikk ikke lønn. I tre år var vi uten kontantinntekter. Hjemmefronten påla menighetene å sørge for prestene, men det sier seg selv at noe overflod ble det derfor absolutt ikke. Far kunne ikke ta seg ekstrajobb. Det ble nødvendig å spe på med egeninnsats. Halve Finhagen ble spadd opp for å gi mattilskudd.

Det ble et fryktelig arbeid å holde dette i drift. Og dermed forfalt nok resten av hagen en smule. Gress og busker fikk gro tildels fritt. Far hadde ikke inntekter til å leie inn

arbeidsfolk. Så vi gjorde så godt vi kunne. Men etter krigen tok vi fatt og finhagen ble som før. En oase i landskapet.

De to hagene var like store. Hver av dem ca et mål, 1000 kvm. Arealet i kjøkkenhagen var fordelt på enkleste måte. Grønnsakene på et område og bærbuskene på et større areal. Almetrærne tok stor plass og ellers var det syrintrær og en del gressarealer som aldri ble slått. Det var en port inn til grønnsakhagen. Den var ved forpakterboligens nordøstre hjørne. Finhagen var anlagt etter en plan. Det var nok far som hadde hånd om det. Hagen var formet om en akse fra husets terrasse mot øst, med trappa og den brede hellegangen. Busker, hekker, bed og ganger for øvrig var anlagt symmetrisk om denne aksene. En enkel komposisjon. Det var veldig staselig når man sto helt øst på den brede hellegangen og så mot huset. Busker og blomster i flor på sidene, trappa med hekkene på hver side og helt oppe den flotte terrassen med humle som slynget seg på hver side. Syd for hagen fikk far plantet en alle av bjørketrær som gikk opp mot kirken. Nord for hagen var det et friareal med almetrær, popler og busker samt tørkestativ for klær. Dette var mellom smia/korntørka og kornlåven. Begge disse eldgamle bygningene er nå dessverre revet. Jeg vet ikke hvorfor. Korntørka var særlig spesiell. Det var muligens bygdas eneste. Finhagen hadde tre porter. En like ovenfor porten til kjøkkenhagen, en ved nordenden av hovedbygningen og en ved hjørnet mot smia.

Det er forståelig at de gamle hager ikke har livets rett i dag. Det var mye arbeid. Men vemodig å tenke tilbake. I dag er arealene, hvor hagene var, anordnet og vedlikeholdt som et parkanlegg, uten grønnsaksland, bærbusker, og hageganger. Og uten de mange bed med mengder av blomster. Det ble vel ingen veg tilbake.

Finhagen i 1944. Den hellelagte hagegangen går fra trappa og østover. Det ble dyrket kål av alle mulige varianter, kålrabi, nepe og masse grønnsaker. Til og med tobakksplanter ble det funnet plass til.

Bilde er tatt fra altanen i andre etasje. Det er mor som sitter på huk på hellegangen og steller med plantene.

KLÆBU HISTORIELAG - GRASROTANDELEN

Klæbu Historielag er nå registrert i Frivillighetsregisteret og vi er med i Grasrotandelen.

Alle som spiller Norsk Tippings spill kan velge et lag eller en forening som får 5% av spillerinnsatsen. Det betyr at dersom du spiller lotto eller tipper for 100 kr, går 5 kr til din grasrotmottaker. Din innsats, premie eller vinnnersjanse reduseres ikke.

Du registrerer deg enten elektronisk - Norsk Tipping - eller ved å varsle din kommisjonær når du tipper.

Du trenger bare vite vårt organsasjonsnummer som er: 886 263 422

Takk for din støtte!

ETTERLYSNING:

I forbindelse med gjennomgang av bygdesamlingen på Klæbu bygdemuseum, er det kommet for en dag at en del objekter mangler. Dette er skolemateriell som er innsamlet av Ole Svaan og andre, donert av Klæbu kommune. Det ble i sin tid etablert et lager for et fremtidig skolemuseum på Tulluan skole, og alt materiellet ble flyttet dit. Her var det blant annet: globus, modell av jordas og månens gang rundt sola, langpult, skolepulter, plansjer, skolebøker, skoleskrin med mer.

I forbindelse med salget av Tulluan skole, ble skolemateriellet flyttet til ulike bygninger på Hallsetheimen. Der stod det i ulåste lokaler, og har deretter forsvunnet ut på bygda. Blant annet savnes salmeboka til Jacob H Darre. Dette er verdifulle objekter for Klæbu bygdemuseum, og vi vil svært gjerne få disse levert tilbake.

Det loves en twistpose til de som leverer inn ett eller flere objekt.

Klæbu historielag

LØSNING PÅ REBUS I HISTORIEBLADET 2013

1; Hallan, 2; Bueveien, 3; Kjerringtjønnå, 4; Moøya, 5; Tjuvstakken, 6; Torva, 7; Fagerlimyra, 8; Ferjemannsveien, 9; Eggåsen, 10; Finnhaugen, 11; Kamberget, 12; Krokan, 13; Krokbakken, 14; Loken, 15; Nideng, 16; Osbekken, 17; Rørkastodden, 18; Sagbukta, 19; Senterveien, 20; Tømmervold

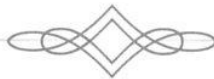
BUNNPRIS

PRISENE TIL BUNNS - IKKE UTVALGET!

7540 KLÆBU - TLF: 72 83 05 10 • Åpningstider: Man-lørd 8-23 Søndag 11-23

Styret i Klæbu Historielag 2014

Alf Steinar Tømmervold, leder	Varamedlemmer:
Atle Elverum, nestleder	Kåre Haugen
Ann-Mari Haugness, kasserer	Sissel Nordseth
Ragnar Thesen, sekretær	Kristine O. Stene
Asgeir Gunnes, styremedlem	

Redaksjonskomiteen for årsskriftet 2014

Ivar Skei, redaktør
Brynhild Buan Iversen
Kristine O. Stene
Astrid Grendstad
Bjørn Rønningen
Tormod Bekken
Eivind Unsmo

Hilsen fra redaksjonskomiteen

Klæbu var sterkt involvert i grunnlovsarbeidet i 1814. Redaksjonskomiteen for Klæbu Historielags årsskrift, har derfor i årets utgave valgt å vie dette temaområdet ekstra oppmerksomhet.

I tillegg til selve året 1814, har vi sett det som viktig å presentere artikler, tekster, bilder og illustrasjoner som med ulik vinkling kaster lys over bygdesamfunnet Klæbu først på 1800-tallet.

Redaksjonskomiteen håper årsskriftet vil gi deg mange gode leseopplevelser!

En stor takk til alle som har bidratt med stoff til årets årsskrift!

Gi oss gjerne tilbakemelding på årsskriftet.

Vår e-postadresse er: **redaksjon@klabuhistorielag.no**

Ta også kontakt dersom du har forslag til tema og stoff for neste års utgivelse.

Hilsen redaksjonskomiteen